

Marktwerving in België

Horizontale Screening van Sectoren

**Prijzenobservatorium
Mei 2018**

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie
Algemene Directie Economische Analyses en Internationale Economie
Vooruitgangsstraat 50
1210 Brussel
Tel.: 0800 120 33
<http://economie.fgov.be>

Verantwoordelijke uitgever: Jean-Marc Delporte
Vooruitgangsstraat 50
1210 Brussel

Internetversie

Meer informatie:

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie
Peter Van Herreweghe
City Atrium
Vooruitgangstraat 50
1210 BRUSSEL
Tel.: +32 2 277 83 96
E-mail: Peter.Vanherreweghe@economie.fgov.be

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Methodologie	6
2.1	Aanpak.....	6
2.2	Bronnen van de statistische gegevens	8
3	Resultaten.....	10
3.1	Industriële sectoren.....	10
3.1.1	Netwerkindustrieën.....	11
3.1.2	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	12
3.1.3	Metallurgie, producten van metaal en andere minerale producten	15
3.1.4	Andere verwerkende industrieën	17
3.2	Dienstensectoren	21
3.2.1	Netwerkdiensten	21
3.2.2	Handel	23
3.2.3	Verhuur	25
3.2.4	Diensten aan personen	26
3.2.5	Andere diensten	28
4	Analyse van de stabiliteit in de dienstensectoren	32
4.1	Volatiliteit van de marktaandelen	32
4.2	De stabielste dienstensectoren	32
4.3	Stabiliteit en concentratie.....	33
4.4	Stabiliteit en rendabiliteit	34
5	Besluit	36
6	Bijlagen	37
	Bijlage 1: Definitie van de indicatoren	37
	Bijlage 2: Beschrijvende statistieken van de indicatoren.....	41
	Bijlage 3: De toegetreden en uitgetreden sectoren van de TOP30 van industriële sectoren.....	44
	Bijlage 4: De toegetreden en uitgetreden sectoren van de TOP50 van de dienstensectoren	45
	Bijlage 5: Lijst van termen en afkortingen.....	46

Tabellen in afzonderlijke Excel-bijlage.

1 Inleiding

De werking van de goederen- en dienstenmarkt kan een weerslag hebben op de prijsevolutie, op de toewijzing van middelen en op het innovatiepeil, en dus op de concurrentiekracht van een economie. Het Prijzenobservatorium heeft derhalve in 2012 een methodologie voor een horizontale screening uitgewerkt. Dit instrument maakt het mogelijk een grondige kennis van de verschillende markten te verwerven (*evidence based tool*) en het kan de overheid helpen bij het opsporen van eventuele concurrentie- of prestatieproblemen in een of meer sectoren van de Belgische economie.

De horizontale screening van sectoren analyseert verschillende dimensies zoals concentratie, internationale openheid en winstmarges, teneinde eventuele verstoringen te identificeren in de Belgische marktsectoren. Dit vormt dan een eerste stap in de analyse en de kennis van de werking van de markten voor producten en diensten in België. Dit rapport bevat de resultaten van deze screening.

Het is belangrijk op te merken dat deze horizontale benadering niet volledig is, vooral met het oog op de specifieke kenmerken van de verschillende sectoren. Daarom voert het Prijzenobservatorium, op basis van de resultaten van de screening en van andere informatiebronnen¹ diepgaande analyses uit over specifieke economische sectoren². De resultaten van de screening kunnen ook gebruikt worden door andere instellingen, zoals deze die verantwoordelijk zijn voor de regelgeving en de mededinging op de Belgische markten.

Het Prijzenobservatorium voert deze screening in alle onpartijdigheid en objectiviteit uit, in alle onafhankelijkheid ten opzichte van instellingen die instaan voor de controle en regeling van de markten. Als lid van het INR heeft het toegang tot de meest gedetailleerde gegevens van de ondernemingen en gebruikt ze die met eerbiediging van het vertrouwelijke karakter.

Dit rapport bevat de resultaten van de screening van 2017 (gegevens van 2011-2015). Deel twee behandelt de methodologische aanpak en de gegevensbronnen gebruikt voor deze horizontale sectorscreening. De voorgaande rapporten bevatten meer uitgebreide details over de methodologie³. Deel drie licht de resultaten toe voor de industriële en de dienstensectoren. Deel vier behandelt de stabiliteit binnen de verschillende dienstensectoren.

Dit screeningsrapport werd opgesteld door Erwin Van Hirtum, Lidia Tsyganok en Jean-Yves Jaucot.

¹ Zoals de verschillen in de evolutie van de consumptieprijzen tussen België en de buurlanden, aandachtspunten aangebracht door internationale instellingen zoals de Europese Commissie en de OESO en punten die verband houden met de context.

² Zo realiseerde het Prijzenobservatorium in 2017 een [studie over de vervaardiging van bier](#), alsook een [diepgaande analyse van de telecomsector en de sector van restaurants en cafés](#).

³ Zie met name [Screening 2014](#); [Screening 2015](#).

5 troeven van de screening

1. **Een gedetailleerde segmentatie van de verschillende markten in de Belgische economie.** De screening analyseert de sectoren op het meest gedetailleerde NACE-niveau dat beschikbaar is.
2. **Er is gewerkt met volledige en betrouwbare gegevens** van de ondernemingen. De indicatoren van de screening zijn berekend op basis van informatie uit verschillende officiële gegevensbronnen.
3. **Er wordt rekening gehouden met ondernemingsgroepen.** In een geglobaliseerde wereld kunnen verschillende ondernemingen eenzelfde eigenaar hebben of behoren tot eenzelfde groep. In de screening wordt rekening gehouden met deze factor van ondernemingsgroepen.
4. **De winstmarge-indicator (of Price Cost Margin-indicator)** wordt zo berekend dat hij representatief is voor de realiteit van de sector. Hij is met name gebaseerd op de structuurenquête van ondernemingen (Structural Business Survey), waarbij per sector rekening wordt gehouden met zoveel mogelijk ondernemingen (inclusief kmo's).
5. **De verschillende indicatoren voor de marktwerking zijn berekend voor meerdere jaren.** Daardoor kan hun evolutie in de tijd geanalyseerd worden.

De horizontale screening 2017 analyseert 628 sectoren (waarvan 390 dienstensectoren), die 789 miljard EUR genereren op de Belgische markt, en gebruikt de gegevens van 551.737 ondernemingen.

2 Methodologie

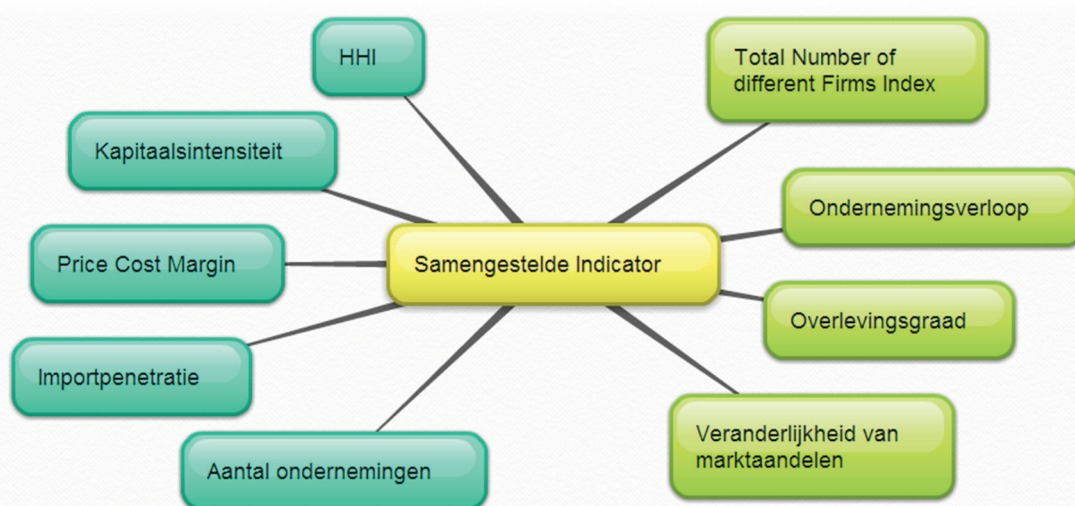
2.1 Aanpak

Deze screening wordt op een horizontale manier uitgevoerd op alle marktsectoren van de Belgische economie⁴, om eventuele verstoringen op te sporen in de marktwerking van sectoren en zo sectoren te identificeren die in aanmerking komen voor een verdere analyse van de marktwerking.

De screening is gebaseerd op een samengestelde indicator die informatie combineert over verschillende aspecten van de marktwerking. Deze geeft een totaaloverzicht van de prestaties van de verschillende sectoren en laat toe om ze met elkaar te vergelijken.

De samengestelde indicator moet met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Het is een aggregaat dat uiteenlopende evoluties van de verschillende individuele indicatoren waaruit hij is samengesteld kan verbergen. Om deze reden krijgen ook sectoren die niet via de analyse van de samengestelde indicator naar voren komen, maar worden gemarkeerd door een of meer individuele indicatoren, speciale aandacht in de onderstaande analyse.

Net als bij de vorige screening-oefeningen is de samengestelde indicator opgebouwd uit negen individuele indicatoren, die in twee groepen kunnen worden ingedeeld: vijf indicatoren evalueren de marktstructuur en vier indicatoren de marktdynamiek⁵.

Tot de indicatoren van de marktstructuur, behoort vooreerst de **Herfindahl-Hirschman Index (HHI)**, berekend als de som van de kwadraten van de marktaandelen van alle ondernemingen in een sector. Deze indicator meet de concentratie van ondernemingen op de markt, net zoals de indicator van het **aantal ondernemingen**. Verder is er de **kapitaalintensiteit**, een graadmeter voor de hoeveelheid kapitaalgoederen die vereist is voor het toetreden tot de markt en de productie. De winstmarge, **Price Cost Margin (PCM)**, geeft de marge weer die gegenereerd wordt door de operationele activiteiten van de onderneming. De laatste indicator van de marktstructuur is de **graad van importpenetratie**, gemeten als de verhouding tussen de waarde van ingevoerde producten die tot een sector behoren en de waarde

⁴ De term sector wordt in deze tekst gebruikt als synoniem voor de term bedrijfstak uit de Nationale Rekeningen en mag niet verward worden met de term institutionele sector uit de Nationale Rekeningen. De termen marktsectoren en marktbedrijfstakken worden dus in de tekst als synoniemen beschouwd en gebruikt.

⁵ Voor meer details over de verschillende indicatoren, zie [Screening 2014](#) en bijlage 1 van dit rapport.

van het schijnbaar (finaal of intermediair) verbruik van alle producten van deze sector in België. Deze indicator is momenteel alleen beschikbaar voor de industriële sectoren.

Tot de indicatoren voor de marktdynamiek, behoren het **ondernemingsverloop** (Churn rate), die het belang weergeeft (in termen van marktaandelen) van de ondernemingen die de markt verlaten en deze die tot de markt toetreden, de **overlevingsgraad**, gebaseerd op het voortbestaan op de markt van dezelfde ondernemingen gedurende verschillende opeenvolgende jaren, de **rotatiegraad van de acht belangrijkste ondernemingen** met de grootste omzet in de afgelopen vijf jaar (TNF8: Total Number of different Firms index) en de **veranderlijkheid van marktaandelen** van alle ondernemingen van jaar tot jaar.

Deze negen indicatoren voor marktwerking worden genormaliseerd en samengevoegd tot een samengestelde indicator. Voor het opbouwen van de samengestelde indicator wordt dezelfde methodologie gehanteerd als in de vorige jaren. Deze bestaat uit een fase van normalisatie en vervolgens een fase van samenvoeging van de indicatoren. Normalisatie laat toe om variabelen die verschillende meetschalen gebruiken toch met elkaar te vergelijken. Er werd gekozen voor de 'min-max'-methode⁶ omdat deze geen invloed heeft op de rangschikking van de oorspronkelijke waarden van de indicatoren. Na de normalisatie liggen de waarden van elke indicator tussen 0 en 1, waarbij een waarde dicht bij 1 duidt op een hoger risico op marktverstoringen. Genormaliseerde indicatoren worden vervolgens samengevoegd tot een samengestelde indicator⁷.

In de analyse worden alle marktsectoren van de Belgische economie in twee groepen ingedeeld: de industriële sectoren en de dienstensectoren. Deze indeling speelt een sleutelrol bij de stap van de normalisatie (waarbij de minimum-en maximumwaarden van een indicator deze zijn van de industrie voor een industriesector en van de diensten als het een dienstensector betreft). De keuze om een onderscheid te maken tussen industrie- en dienstensectoren heeft vooral te maken met de beschikbaarheid van de gegevens voor de indicator importpenetratie en met de logica van de voorgaande screenings van het Prijzenobservatorium en andere instellingen⁸.

⁶ Volgens deze methode worden de indicatoren genormaliseerd met behulp van de volgende formule:

$$Y_{ni} = \frac{Y_i - Y_{min}}{Y_{max} - Y_{min}}$$

Waarbij Y_{ni} de gestandaardiseerde indicator Y is voor de sector i , Y_i de waarde van de indicator van de sector i , Y_{min} de effectieve minimale waarde van de indicator Y en Y_{max} de effectieve maximale waarde Y . Voor de indicatoren waarvan een waarde dicht bij 0 een mogelijk risico op marktverstoringen aanduidt, is de genormaliseerde waarde gelijk aan $(1 - Y_n)$. Voor de indicatoren aantal ondernemingen, kapitaalintensiteit en ondernemingsverloop werden de waarden eerst omgezet in logaritmen vooraleer genormaliseerd te worden volgens de min-max-methode. Deze indicatoren vertonen immers een sterk geconcentreerde verdeling met enkele extreme waarden die de normalisatie zouden beïnvloeden. Bovendien is voor sommige indicatoren een niet-lineaire normalisatie meer aangewezen vanuit economisch oogpunt. Zo dient bijvoorbeeld, voor het aantal ondernemingen, de waardedaling groter te zijn (de toename aan concurrentie en aan marktwerking is groter) bij een overgang van 1 naar 50 ondernemingen dan bij een overgang van 3.000 naar 3.500 ondernemingen.

⁷ Drie methoden worden gebruikt: het rekenkundig gemiddelde, het geometrisch gemiddelde en de methode van het voordeel van de twijfel (BoD voor *Benefit of the Doubt*). Elke methode heeft haar voor- en nadelen. Aangezien de drie methodes vergelijkbare resultaten opleveren, wordt voor de samenvoeging van de indicator gekozen voor het gebruik van het rekenkundig gemiddelde.

⁸ Bijvoorbeeld, European Commission (2007) *“Implementing the new methodology for product market and sector monitoring: results of a first sector screening”*, SEC(2007) 1517 (Brussels, Commission of the European Communities) et European Commission (2007) *“Guiding principles for product market and sector monitoring”*, European Economy, Occasional Papers 34, June.

De finale rangschikking volgens de samengestelde indicator vergelijkt sectoren die zeer sterk verschillen. Voor de interpretatie van de resultaten worden de sectoren onderverdeeld in grotere categorieën, zoals de voedingsnijverheid, de handelssectoren of de netwerkdiensten.

De screeningresultaten hangen af van de onderliggende hypothesen die hierboven werden uiteengezet en meer bepaald van de manier waarop de informatie wordt gecombineerd binnen de samengestelde indicator. Daarom wordt niet enkel elk onderdeel van de samengestelde indicator onderworpen aan een specifieke analyse, maar is ook elke modelhypothese het voorwerp van een gevoeligheidsanalyse.

Teneinde rekening te houden met het economisch gewicht van de sectoren, wordt de finale rangschikking van de sectoren volgens de samengestelde indicator telkens samen met het niveau van economische activiteit op de Belgische markt geanalyseerd. In toekomstige screeningoefeningen zal ook aandacht worden besteed aan de evoluties van de berekende indicatoren. Ook zal, in de mate van het mogelijke, worden getracht om vergelijkingen te maken met internationale referentiewaarden (*benchmark*).

2.2 Bronnen van de statistische gegevens

Voor de berekening van de indicatoren gebruikt het Prijzenobservatorium dezelfde bronnen als tijdens de vorige screeningoefeningen. Het betreft daarbij de volgende statistische bronnen, met jaargegevens die gedetailleerd zijn tot op ondernemings- of productniveau:

1. Het register van ondernemingen, beheerd door Statbel (het Belgische statistiekbureau).
2. De jaarrekeningen van ondernemingen, afkomstig van de Balanscentrale van de NBB.
3. De omzet op basis van de btw, afkomstig van Statbel.
4. Import- en exportgegevens, afkomstig van de NBB⁹.
5. De structuurenquête ondernemingen, afkomstig van Statbel.

Binnen het ondernemingenregister van Statbel wordt aan elke individuele onderneming¹⁰ een unieke NACE-code¹¹ toegekend op basis van zijn voornaamste activiteit. Die bepaalt tot welke bedrijfstak de onderneming behoort. Er is gewerkt op het meest gedetailleerde niveau dat beschikbaar is, namelijk het NACE-5-digits niveau voor de sectoren waar deze onderverdeling bestaat en het NACE-4-digits niveau voor de andere sectoren¹². De analyse over de marktwerking vraagt dat de markt duidelijk gedefinieerd is. Maar de beschikbare gegevens laten alleen een hergroepering volgens sector toe. Het is dus belangrijk om op te merken dat de indeling van de sectoren volgens NACE-classificatie niet noodzakelijk overeenkomt met deze van de markten, waar de concurrentie daadwerkelijk plaats vindt.

De “binnenlandse omzet” is een belangrijke variabele in de screeningoefening. Deze variabele geeft per onderneming de jaaromzet op de binnenlandse markt weer. Ze wordt berekend als het verschil tussen de totale omzet van de onderneming en de totale waarde van de door deze onderneming uitgevoerde

⁹ Dit betreft momenteel uitsluitend gegevens over de import en export van goederen. Er wordt onderzocht hoe in de toekomst gegevens over de import en export van diensten toegevoegd kunnen worden.

¹⁰ Een individuele onderneming komt hier overeen met een wettelijke eenheid.

¹¹ NACE is de Europese activiteitennomenclatuur. Net zoals in andere Europese landen, wordt in de Belgische versie (NACE-BEL) een meer gedetailleerde indeling toegepast, tot op 5 digits. De unieke NACE-code per onderneming wordt bepaald op basis van de activiteit met het grootste aandeel van de totale toegevoegde waarde van de onderneming.

¹² De termen sector en bedrijfstak worden gebruikt voor dit meest gedetailleerde niveau. Voor de indeling op NACE 2-digits-niveau wordt de term NACE afdeling gebruikt.

goederen. De totale omzet komt voort uit de jaarrekeningen van de onderneming en/of uit de btw-gegevens, terwijl de waarde van de door een onderneming uitgevoerde goederen wordt berekend op basis van de microgegevens van de uitvoer, afkomstig van de Nationale Bank.

Alle indicatoren worden berekend op basis van gegevens van vijf jaren, van 2011 tot en met 2015¹³. De gegevens van het recentste jaar 2015 gelden als referentie.

De economische eenheden van een bepaalde sector die tot dezelfde ondernemingsgroep behoren, worden in één enkele onderneming gegroepeerd. Deze groepering wordt uitgevoerd op basis van het *Eurogroups*-register van Eurostat.

De sectorscreening heeft uitsluitend betrekking op de marktactiviteiten, gedefinieerd op basis van de NACE-code en de institutionele sectorcode, toegekend door het INR. Om redenen echter die samenhangen met de specifieke aard van hun activiteiten of hun regelgevend kader zijn sommige marktsectoren uitgesloten van de analyse, zoals de sectoren die onder landbouw of onder financiële diensten vallen. Om een zeker niveau van betrouwbaarheid en representativiteit te garanderen, werden bovendien nog een aantal bijkomende sectoren uitgesloten. De gebruikte criteria voor de selectie van de sectoren zijn identiek aan die van de vorige screening. Uiteindelijk werden er voor deze screening 628 sectoren geselecteerd en geanalyseerd, die samen goed zijn voor 551.737 ondernemingen en 789 miljard EUR binnenlandse omzet.

¹³ Eerdere jaren kwamen niet in aanmerking, omwille van de complexiteit van de integratie van de gegevens van ondernemingsgroepen. De berekeningsmethode van de indicatoren vereist exhaustieve gegevens, die op het moment van redactie (oktober 2017) nog niet voldoende beschikbaar waren voor het jaar 2016.

3 Resultaten

Dit deel licht de resultaten toe van de analyses voor 238 industriële en 390 dienstensectoren.

Net zoals de voorgaande rapporten is ook dit rapport voornamelijk geconcentreerd rond de 30 industriële sectoren en de 50 dienstensectoren met de hoogste waarden van de samengestelde indicator (hierna respectievelijk de TOP 30 en de TOP 50 genoemd) en dus een hoger risico op een minder efficiënte marktwerking. Bovendien wordt in onderstaande analyse eveneens bijzondere aandacht besteed aan de sectoren die niet naar voor komen op basis van de samengestelde indicator maar die wel opvallen door één of meerdere individuele indicatoren¹⁴.

De in dit deel voorgestelde sectoren worden eveneens behandeld op grond van hun economisch belang volgens de binnenlandse omzet. In een toekomstig screeningrapport zal bijzondere aandacht besteed worden aan het economisch belang van de sectoren op basis van andere mogelijke criteria zoals toegevoegde waarde, werkgelegenheid of de banden die een sector onderhoudt met de rest van de economie.

3.1 Industriële sectoren

Op basis van de rangschikking van de 30 industriële sectoren met het hoogste risico op marktverstoringen (TOP 30) werd een segmentering toegepast om relatief onderling vergelijkbare sectoren te groeperen en zo de leesbaarheid van de resultaten te verbeteren. Deze segmentatie hangt af van de rangschikking van de sectoren en kan dus variëren van de ene screening tot de andere.

De volgende categorieën van industriële sectoren werden gekozen voor de analyse van de resultaten:

- Netwerkindustrieën (NACE 35 tot 39), met 5 sectoren in de TOP 30;
- Voedingsmiddelen- en drankenindustrie (NACE 10 en 11), met 6 sectoren;
- Metallurgie, producten van metaal en andere minerale producten (NACE 23 tot 25), met 13 sectoren;
- Andere verwerkende industrieën (meer bepaald alle industriële NACE-afdelingen die niet voorkomen in de bovengenoemde categorieën), met 6 sectoren.

Het is belangrijk op te merken dat het totaal aantal sectoren sterk kan variëren van segment tot segment: de netwerkindustrieën tellen bijvoorbeeld in totaal 18 sectoren, terwijl de voedingsmiddelen- en drankenindustrie er 32 telt. Anderzijds kunnen de verschillende sectoren op het vlak van economisch gewicht zeer heterogeen zijn: de binnenlandse omzet van de grootste sector van de TOP 30 overschrijdt de twee miljard EUR, terwijl deze voor de kleinste sectoren onder de 15 miljoen EUR ligt. Men dient dan ook enigszins voorzichtig te zijn en geen te sterke conclusies over een bedrijfstak te trekken op basis van het absolute aantal sectoren in de TOP 30.

Deze 30 sectoren vertegenwoordigen 5,1 % van de binnenlandse omzet van alle industriële sectoren, of 9,3 miljard EUR op een totaal van 179,8 miljard EUR. In vergelijking met de voorgaande screening maken vier nieuwe sectoren deel uit van de TOP 30.¹⁵ Zowel deze vier nieuwe sectoren als de vier sectoren die uit de rangschikking verdwenen, waren samen goed voor een binnenlandse omzet van 1,2 miljard EUR.

¹⁴ De score van de samengestelde indicator kan namelijk naar beneden getrokken worden door de goede prestatie voor sommige indicatoren, ondanks de problematische waarden voor de andere indicatoren. Men kan zich dus beter niet beperken tot louter de eindrangschikking.

¹⁵ De industriële sectoren die zijn toegetreden en uitgetreden tot de TOP 30, in vergelijking met de voorgaande screening, zijn opgenomen in bijlage 3.

De verschillende bovengenoemde categorieën worden hierna meer in detail besproken¹⁶.

3.1.1 Netwerkindustrieën

De netwerkindustrieën (NACE 35 tot 39) tellen vijf sectoren in de TOP 30 van industriële sectoren volgens de samengestelde indicator (zie tabel 1). Deze vertegenwoordigen slechts 0,9 % van de totale binnenlandse omzet van de netwerkindustrieën.

Drie van de vijf sectoren komen uit de verwerking en verwijdering van afval (NACE 38), waaronder 38212 'Fysicochemische verwerking van slib en vloeibare afvalstoffen' en 38222 'Behandeling en verwijdering van gevaarlijk afval'. De twee andere sectoren zijn de 3521 'Productie van gas' en de 3530 'Productie en distributie van stoom en gekoelde lucht'. Van deze vijf sectoren was enkel de 38222 niet vertegenwoordigd in de TOP 30 van de vorige screening¹⁷.

Tabel 1. Lijst van de TOP 30 van de industriële sectoren - Netwerkindustrieën

Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht (NACE 35)	Inzameling, verwerking en verwijdering van afval (NACE 38)
3521 'Productie van gas', 3530 'Productie en distributie van stoom en gekoelde lucht'	38211 'Voorbehandeling van ongevaarlijk afval met het oog op verwijdering' 38212 'Fysicochemische verwerking van slib en vloeibare afvalstoffen', 38222 'Behandeling en verwijdering van gevaarlijk afval'

Opmerking: de vetgedrukte sectoren kwamen in de vorige screening niet naar voren.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Grafiek 1 geeft voor deze sectoren de mate weer waarin elke indicator bijdraagt tot de afwijking tussen de eindscore van de sector en de gemiddelde score van alle industriële sectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld, waardoor de waarde van de samengestelde indicator wordt opgedreven. Omgekeerd zijn de indicatoren met een negatieve bijdrage die indicatoren waarvoor de sector beter dan gemiddeld presteert, waardoor het risico op marktstoringen vermindert. In deze grafiek worden de sectoren gerangschikt volgens hun gewicht op basis van hun binnenlandse omzet.

Zo haalt de sector 3521 'Productie van gas' het hoogste peil qua samengestelde indicator, want hij heeft hogere waarden dan het gemiddelde van de industriële sectoren voor alle indicatoren samen. In grafiek 1 stemt de waarde "0,31" voor deze sector overeen met het verschil tussen zijn eindscore en de gemiddelde score van de samengestelde indicator voor alle industriële sectoren samen.

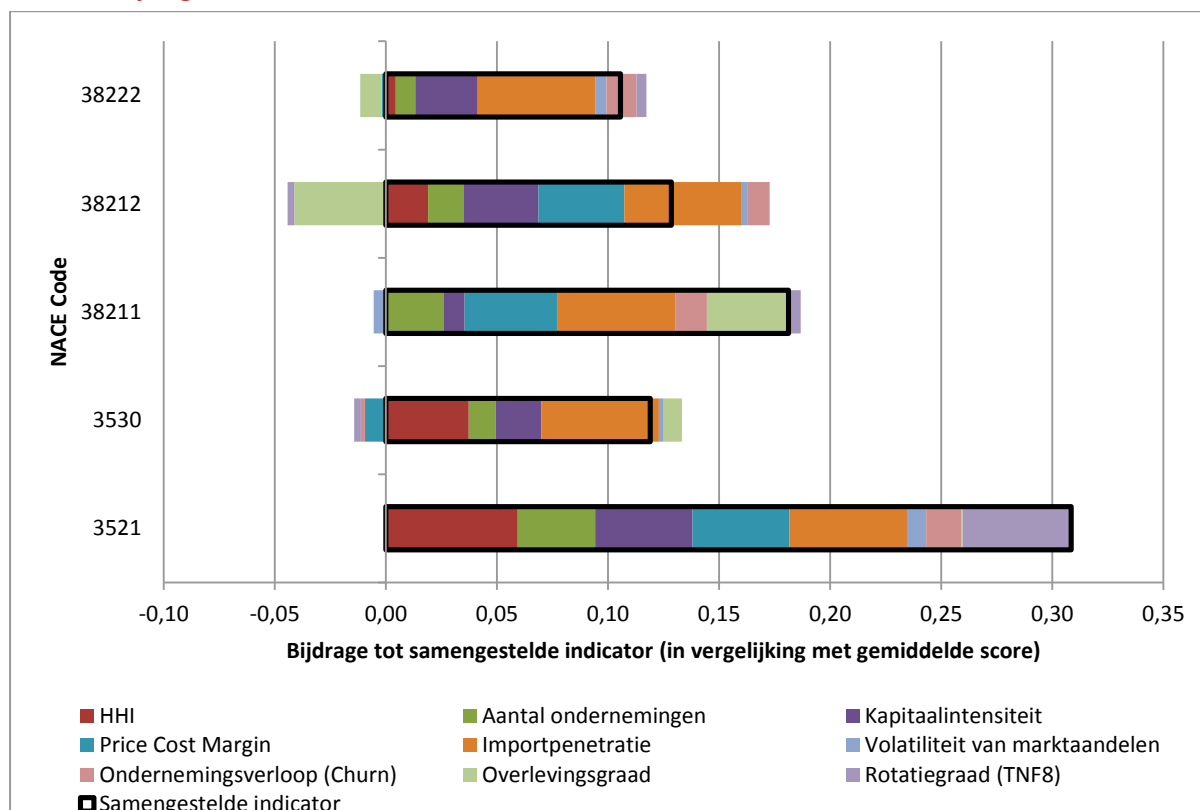
De sector 38222 'Behandeling en verwijdering van gevaarlijk afval', de belangrijkste op het vlak van binnenlandse omzet, heeft een heel positieve bijdrage van de importpenetratiegraad (rechts op de grafiek), aangezien deze dicht bij 0 ligt. De sector presteert dus minder goed dan het gemiddelde voor deze indicator (het gemiddelde voor de industriële sectoren bedraagt 0,47), zoals ook geldt voor de andere indicatoren rechts op de grafiek. Voor de overlevingsgraad (0,68 tegenover gemiddeld 0,74) (links op de grafiek)¹⁸ presteert deze sector dan weer beter dan het gemiddelde.

¹⁶ De beschrijvende statistieken van de indicatoren voor deze verschillende categorieën worden vergeleken in bijlage 2. De resultaten per sector staan in de afzonderlijke Excel-bijlage.

¹⁷ Zie [screeningrapport 2016](#).

¹⁸ Een overlevingsgraad beneden het gemiddelde betekent dat het aandeel van de ondernemingen die sinds vijf jaar in deze sector aanwezig zijn lager ligt dan het gemiddelde van de industriële sectoren, en dat er dus in de loop van de beschouwde periode meer jonge bedrijven zijn bijgekomen.

Grafiek 1. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Netwerkindustrieën

Opmerking: Met de bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle industriële sectoren gewogen met het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart vertegenwoordigt het verschil tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de industriële sectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Door de aard van hun activiteiten worden deze verschillende sectoren gekenmerkt door een hoge kapitaalintensiteit en een lage importpenetratie. Bovendien tellen ze een beperkt aantal ondernemingen (hoogstens 25) en vertonen ze over het algemeen een grote stabiliteit.

Drie van deze sectoren hebben een Price Cost Margin (PCM-indicator) ver boven het gemiddelde van de industriële sectoren (9,6 %), maar dat geldt niet voor de sectoren 3530 'Productie en distributie van stoom en gekoelde lucht' (PCM van 4,6 %) en 38222 'Behandeling en verwijdering van gevaarlijk afval, met uitzondering van slib' (8,5 %).

Sommige andere netwerkindustrieën springen eruit door een of meer individuele indicatoren zonder echter voor te komen in de TOP 30 van de samengestelde indicator. Zo zijn de sectoren 3523 'Handel in gas via leidingen', 3831 'Sloop van wrakken' en 3511 'Productie van elektriciteit' sterk geconcentreerd. Deze laatste springt er ook uit als zijnde zeer stabiel. Daarnaast kennen de sectoren 3514 'Handel in elektriciteit' en 3811 'Inzameling van ongevaarlijk afval' een vrij hoge kapitaalintensiteit.

3.1.2 Voedingsmiddelen- en drankenindustrie

Drie sectoren van de drankenindustrie (NACE 11) maken deel uit van de TOP 30 van industriële sectoren (zie tabel 2), met name de sector 1103 'Vervaardiging van cider en andere vruchtenwijnen', 1106 'Vervaardiging van mout' en 1107 'Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater en overig gebotteld water'. Drie andere sectoren behoren tot de voedingsmiddelenindustrie (NACE 10): de sectoren 10311 'Verwerking en conservering van aardappelen, exclusief productie van diepgevroren aardappelbereidingen', 1042 'Vervaardiging van margarine en andere spijsvetten' en 1081 'Vervaardiging

van suiker'. Deze zes sectoren vertegenwoordigen 11,1 % van de binnenlandse omzet van alle voedingsmiddelen- en drankenindustrieën.

Tabel 2. Lijst van de TOP 30 van de industriële sectoren - Voedingsmiddelen- en drankenindustrie

Vervaardiging van voedingsmiddelen (NACE 10)	Vervaardiging van dranken (NACE 11)
10311 'Verwerking en conservering van aardappelen, exclusief productie van diepgevroren aardappelbereidingen' 1042 'Vervaardiging van margarine en andere spijsvetten', 1081 'Vervaardiging van suiker'	1103 'Vervaardiging van cider en andere vruchtenwijnen', 1106 'Vervaardiging van mout', 1107 'Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater en overig gebotteld water'

Opmerking: de vetgedrukte sectoren kwamen in de vorige screening niet naar voren.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Twee van deze vijf sectoren maakten geen deel uit van de TOP 30 van industriële sectoren in de vorige screening: de sectoren 1081 'Vervaardiging van suiker' en 10311 'Verwerking en conservering van aardappelen, exclusief productie van diepgevroren aardappelbereidingen'. De vervaardiging van suiker kwam naar voren als mogelijk problematische sector in de screening van 2014 en van 2015 en werd behandeld in een uitgebreide studie van het Prijzenobservatorium¹⁹. De concentratie en de grote stabiliteit van deze sector worden verklaard door het bestaan van productiequota (tot het najaar 2017), bepaald in het kader van de Gemeenschappelijke Marktordening voor suiker in de EU-28.

De sector verwerking en conservering van aardappelen daarnaast vertoont veeleer een sterke kapitaalintensiteit en een zwakke internationale concurrentie. De sector zou sinds 2014 aan een proces van duurzame groei bezig zijn en zou aanzienlijke investeringen gedaan hebben in nieuwe technieken. Het netto overschot op de handelsbalans van deze sector in 2015 toont overigens aan dat de Belgische ondernemingen over een expertise in de aardappelketen beschikken en een groot deel van hun productie uitvoeren²⁰.

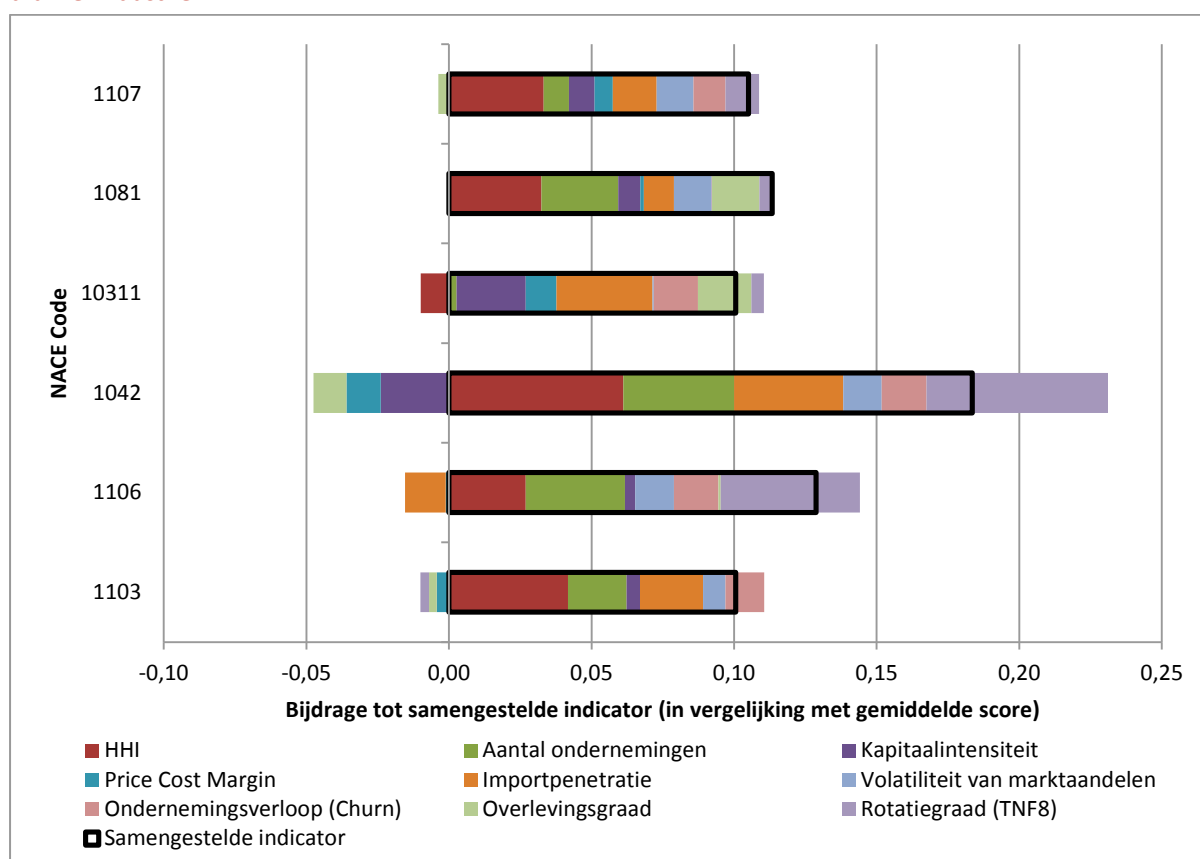
Met uitzondering van de sector 10311 'Verwerking en conservering van aardappelen, exclusief productie van diepgevroren aardappelbereidingen' kennen alle andere sectoren van de voedings- en drankenindustrie van de TOP30 een hoge concentratie en een beperkt aantal ondernemingen (zie grafiek 2).

Het belang van de concentratie in deze sectoren kan men echter nuanceren. Zo produceert bijvoorbeeld de belangrijkste onderneming uit de sector 1103 'Vervaardiging van cider en andere vruchtenwijnen' niet enkel cider, maar ook niet-alcoholische dranken en wijn. Door zijn gediversifieerd productengamma wordt hij dus blootgesteld aan concurrentie vanwege producenten van frisdranken (1107) en wijn (1102). Anderzijds omvat de sector vervaardiging van frisdranken zowel de frisdranken als de verschillende soorten water. Het is dan ook moeilijk om een eventueel substitutie-effect tussen deze groepen frisdranken op te sporen.

¹⁹ Prijzenobservatorium, [Analyse van de marktwerking in de suikerkolom](#), 2016.

²⁰ Bron: Federatie BelgaPom. De Belgische aardappelverwerking sluit 2016 af met een record en blijft investeren in de toekomst.

Grafiek 2. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Voedingsmiddelen- en drankenindustrie

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle industriële sectoren gewogen met het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart vertegenwoordigt het verschil tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de industriële sectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

De intensiteit van de buitenlandse mededinging lijkt laag voor deze sectoren. Enkel de sector 1106 'Vervaardiging van mout' heeft een importpenetratiegraad (0,60) die hoger ligt dan het gemiddelde van de industriële sectoren (0,47). De stabiliteitsindicatoren (volatiliteit van marktaandelen en ondernemingsverloop) zijn relatief laag en dragen eveneens bij tot het opdrijven van hun uiteindelijke score. Twee van deze sectoren hebben zelfs een volatiliteitsgraad van minder dan 2 %, met name de sectoren 1042 'Vervaardiging van margarine' en 1106 'Vervaardiging van mout'.

Drie van deze sectoren hebben een PCM die hoger is dan het gemiddelde van de industriële sectoren (9,6 %). Het gaat met name om de sectoren 10311 'Verwerking en conservering van aardappelen, exclusief productie van diepgevroren aardappelbereidingen' (15,2 %), 1107 'Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater en overig gebotteld water' (12,9 %) en 1081 'Vervaardiging van suiker' (10,1 %). Omgekeerd heeft de sector 1042 'Vervaardiging van margarine' een PCM die ver onder het gemiddelde ligt (3,3 %). Qua kapitaalintensiteit hebben deze sectoren een waarde die hetzij lager hetzij zeer dichtbij het gemiddelde ligt van de industriële sectoren (0,21), uitgezonderd de sector 10311 'Verwerking en conservering van aardappelen, exclusief productie van diepgevroren aardappelbereidingen' (0,52).

Onder de andere sectoren van de voedings- en drankenindustrie zijn er sommige die door een of meer individuele indicatoren naar voren komen, zonder evenwel voor te komen in de TOP 30 van de samengestelde indicator. Zo komt de sector 1105 'Vervaardiging van bier' naar voren voor zijn hoge PCM-

indicator en voor zijn geringe volatiliteit²¹. De sectoren 1041 'Vervaardiging van oliën en vetten', 1062 'Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten', 1092 'Vervaardiging van voeders voor huisdieren' en 1073 'Vervaardiging van macaroni, noedels, koeskoes en dergelijke deegwaren' kennen een hoge concentratiegraad. Verschillende andere sectoren, zoals de sector 1061 'Vervaardiging van maalderijproducten' of 1083 'Verwerking van thee en koffie' vallen op door een geringe volatiliteit.

3.1.3 Metallurgie, producten van metaal en andere minerale producten

De categorie van de metallurgie, metaalproducten en andere minerale producten (NACE 23 tot 25) is met 13 sectoren het sterkst vertegenwoordigd in de TOP 30 van industriële sectoren (zie tabel 3), waarvan er tien behoren tot de vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten (NACE 23) en drie tot de metallurgie (NACE 24)^{22,23}. Deze sectoren vertegenwoordigen 18,6% van de totale binnenlandse omzet van deze categorie. Behalve de sector 2314 'Vervaardiging van glasvezels', werden alle overige sectoren ook in de vorige screening al naar voren geschoven.

Tabel 3. Lijst van de TOP 30 van de industriële sectoren - Metallurgie, metaalproducten en andere minerale producten

Vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten(NACE 23)	Metallurgie (NACE 24)
2311 'Vervaardiging van vlakglas', 2314 'Vervaardiging van glasvezels', 23321 'Vervaardiging van bakstenen', 23322 'Vervaardiging van dakpannen, tegels en andere producten voor de bouw van gebakken klei', 2342 'Vervaardiging van sanitair aardewerk' 2344 'Vervaardiging van ander technisch aardewerk', 2352 'Vervaardiging van kalk en gips', 2362 'Vervaardiging van artikelen van gips voor de bouw', 2364 'Vervaardiging van mortel' 2365 'Vervaardiging van producten van vezelcement'	2443 'Productie van lood, zink en tin', 2452 'Gieten van staal' 2454 'Gieten van andere non-ferrometalen'

Opmerking: de vetgedrukte sectoren kwamen in de vorige screening niet naar voren.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Van de tien sectoren uit NACE 23 zijn de drie met de hoogste binnenlandse omzet sector 2352 'Vervaardiging van kalk en gips', sector 23321 'Vervaardiging van bakstenen' en sector 2311 'Vervaardiging van vlakglas' (zie grafiek 3).

Deze tien sectoren worden gekenmerkt door een hoge concentratie en een beperkt aantal ondernemingen. Daarnaast worden deze sectoren gekenmerkt door een grote stabiliteit en, meestal, een lage importpenetratie. Zo heeft bijvoorbeeld de sector 2352 'Vervaardiging van kalk en gips' een HHI van 0,38 en een marktaandeelvolatiliteit van minder dan 0,5 %, terwijl het gemiddelde voor de industriële

²¹ Het Prijzenobservatorium maakte een stand van zaken op van deze sector in het kader van zijn [derde kwartaalverslag 2017](#). Uit die studie blijkt dat deze sector geconcentreerd is rond enkele grote spelers, waaronder één dominante speler, ondanks het feit dat er recent heel wat brouwerijen zijn bijgekomen. De sector kent een stevige stijging van de omzet, die te danken is aan een krachtige uitvoerdynamiek. De rendabiliteit is hoog in vergelijking met de buurlanden en met andere sectoren van de voedings- en drankenindustrie. Bovendien stegen de consumptieprijzen voor bier in België meer dan in de buurlanden. Dit verschijnsel is enerzijds te verklaren door de gestegen accijnzen op bier, en anderzijds door de gestegen productieprijzen. De prijsstijging lijkt evenwel niet tot betere marges geleid te hebben: de prijsstijging is tussen 2010 en 2015 lager gebleven dan het kostenverloop.

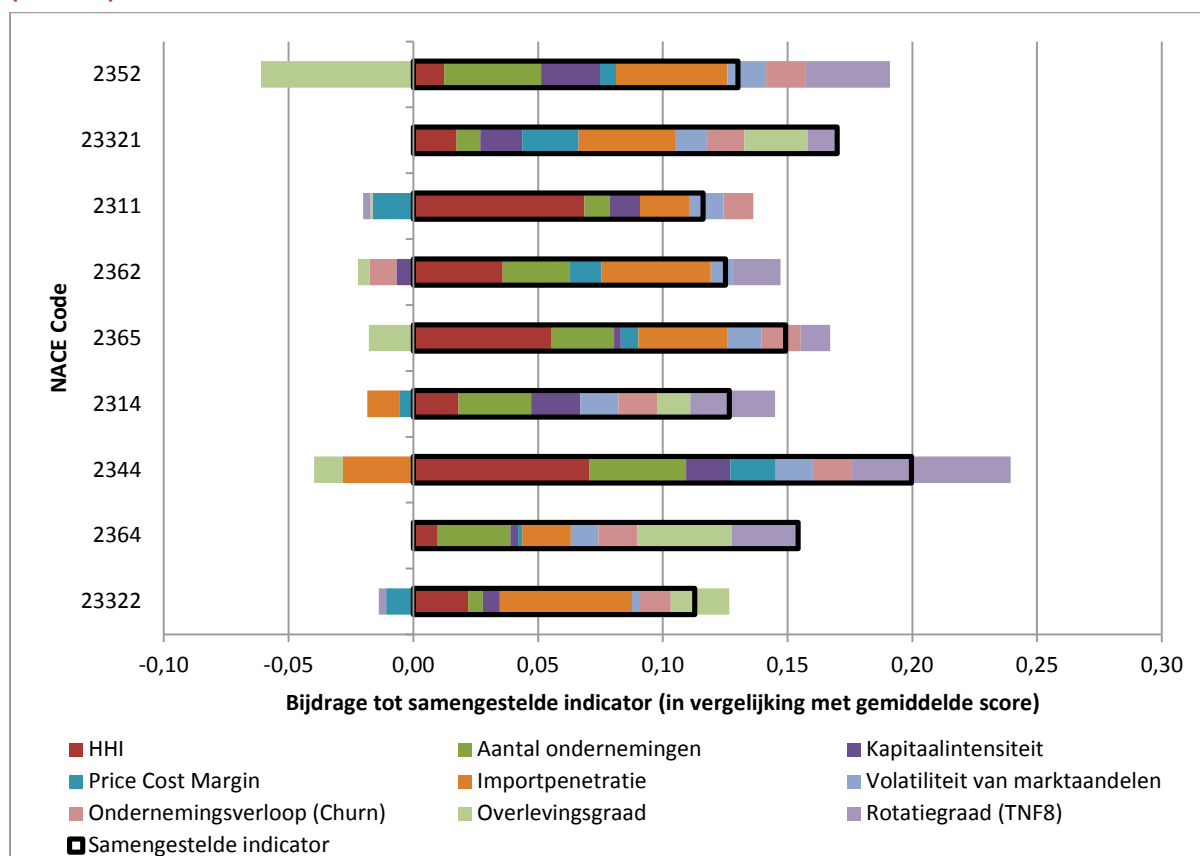
²² Deze categorie is ook de categorie met een groot aantal subsectoren.

²³ Om redenen van vertrouwelijkheid worden de resultaten van de sector 2342 'Vervaardiging van sanitair aardewerk' niet gepubliceerd of gepresenteerd in dit rapport.

sectoren 12,3 % bedraagt. Bovendien lijkt deze sector slechts in geringe mate onderhevig te zijn aan buitenlandse concurrentie (importpenetratiegraad van 0,07, tegenover 0,47 gemiddeld).

De PCM-indicator van de sectoren 23321 'Vervaardiging van bakstenen' (21,4 %) en 2362 'Vervaardiging van artikelen van gips voor de bouw' (16,2 %) ligt hoger dan het gemiddelde van de industriële sectoren (9,6 %). De sector 23321 'Vervaardiging van bakstenen' heeft echter hoge kapitaalkosten, die niet in aanmerking genomen zijn voor de berekening van de PCM-indicator zoals die gebruikt wordt in de samengestelde indicator²⁴. Omgekeerd hebben de sectoren 23322 'Vervaardiging van dakpannen, tegels en andere producten voor de bouw van gebakken klei' (3,9 %) en 2311 'Vervaardiging van vlakglas' (1 %) een vrij lage winstmarge-indicator²⁵.

Grafiek 3. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Andere minerale producten (NACE 23)

Opmerking: Om redenen van vertrouwelijkheid worden sommige sectoren niet gepubliceerd in de grafieken.

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle industriële sectoren gewogen met het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart vertegenwoordigt het verschil tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de industriële sectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de onderzochte sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

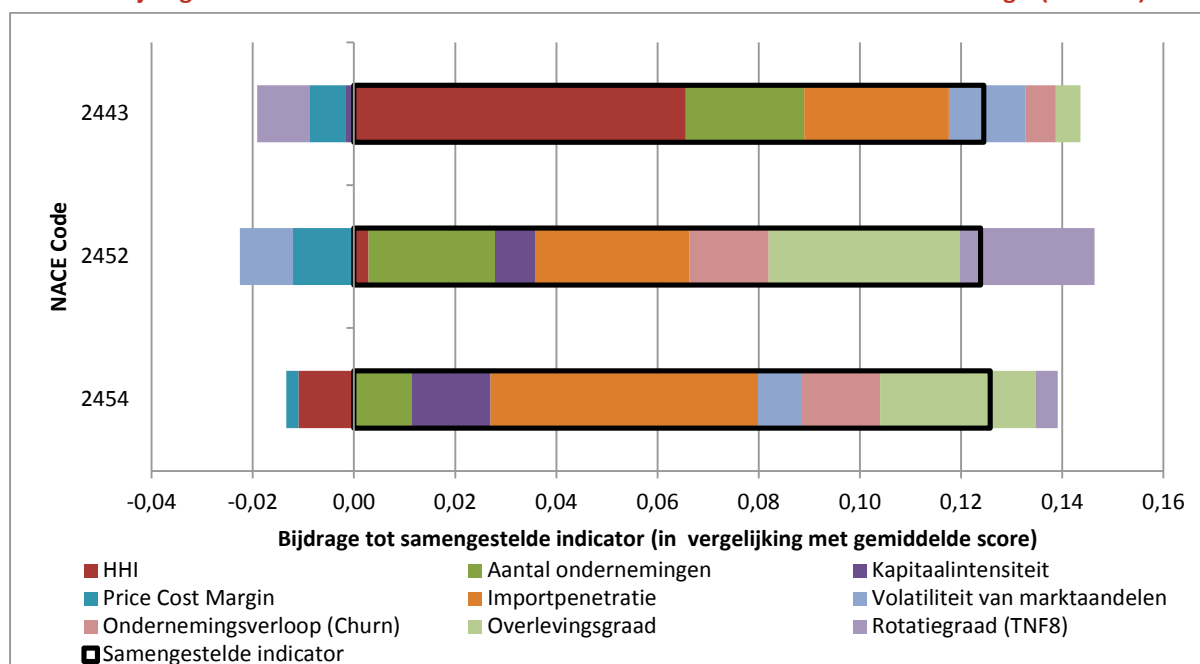
Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

²⁴ In het [screeningrapport 2016](#) vindt men een rendabiliteitsanalyse waarvan een deel gewijd is aan de integratie van de kapitaalkosten. Op basis van deze analyse kan de hoge rendabiliteit van sommige sectoren gedempt zijn door het bestaan van hoge kosten in verband met het kapitaalgebruik.

²⁵ Volgens de glasfederatie kan een van de verklarende factoren erin bestaan dat de vervaardiging van vlak glas onder grote concurrentiedruk staat op de internationale markt. Bovendien zouden ook de energiekosten (die kunnen oplopen tot 35 % van de productieprijs van het glasproduct) op de concurrentiekracht van deze sector wegen (<http://www.vgi-fiv.be/wp-content/uploads/2016/06/VGI-Activiteiten-verslag-2015.pdf>).

De drie sectoren van de metallurgie die in het kader van deze screening naar voren komen, bestaan uit een gering aantal ondernemingen die bovendien, op de Belgische markt, nauwelijks blootgesteld zijn aan buitenlandse concurrentie (zie grafiek 4). De belangrijkste sector op het gebied van omzet, 2443 'Productie van lood, zink en tin', is sterk geconcentreerd (HHI van 0,85), hetgeen niet het geval is bij 2454 'Gieten van andere non-ferrometalen' (0,16). De hoge score van de samengestelde index voor deze sectoren moet worden genuanceerd, aangezien de concurrentie voor deze producten eerder op de Europese of zelfs de wereldmarkt speelt. Daarentegen hebben ze alle drie een lagere PCM-indicator dan het gemiddelde van de industriële sectoren.

Grafiek 4. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren – Metallurgie (NACE 24)

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle industriële sectoren gewogen met het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart vertegenwoordigt het verschil tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de industriële sectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de onderzochte sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Onder de sectoren die niet voorkomen in de TOP 30 van de samengestelde indicator, zijn de sectoren 2444 'Productie van koper' en 2540 'Vervaardiging van wapens en munitie' vrij geconcentreerd. Deze laatste heeft ook een hoge PCM-indicator (21,6 %).

3.1.4 Andere verwerkende industrieën

De overige zes sectoren uit de TOP 30 worden ondergebracht bij de andere verwerkende industrieën (zie tabel 4)²⁶. Deze sectoren waren reeds aanwezig in de TOP 30 van industriële sectoren van de voorgaande screening. De sterkst vertegenwoordigde NACE-afdeling is de chemische industrie (NACE 20), met twee sectoren.

²⁶ Om redenen van vertrouwelijkheid worden de resultaten van de sector 1395 'Vervaardiging van gebonden textielvlies, exclusief kleding' niet gepubliceerd of gepresenteerd in dit rapport.

Tabel 4. Lijst van de TOP 30 van de industriële sectoren - Andere verwerkende industrieën

Vervaardiging van papier en papierwaren (NACE 17)	Chemische industrie (NACE 20)	Vervaardiging van elektrische apparatuur (NACE 27)	Andere
1722 'Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren'	2011 'Vervaardiging van industriële gassen', 2017 'Vervaardiging van synthetische rubber'	2731 'Vervaardiging van kabels van optische vezels'	1395 'Vervaardiging van gebonden textielvlies, exclusief kleding' 28293 'Vervaardiging van toestellen voor het spuiten van vloeistoffen of poeder'

Opmerking: de vetgedrukte sectoren kwamen in de vorige screening niet naar voren. Wat in deze categorie voor geen enkele sector het geval is.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

De sectoren met de hoogste binnenlandse omzet zijn sector 1722 'Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren', sector 2011 'Vervaardiging van industriële gassen' en sector 2017 'Vervaardiging van synthetische rubber'.

Deze zes sectoren kennen een heel hoge concentratie en tellen minder dan 12 ondernemingen (zie grafiek 5). Ze worden ook gekenmerkt door een lage veranderlijkheid van marktaandeelen en laag ondernemingsverloop. Zo bestaat de sector 1722 'Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren' uit 11 firma's en heeft hij een HHI van 0,72 en een volatiliteit van 2 %, ondanks een relatief lage kapitaalintensiteit.

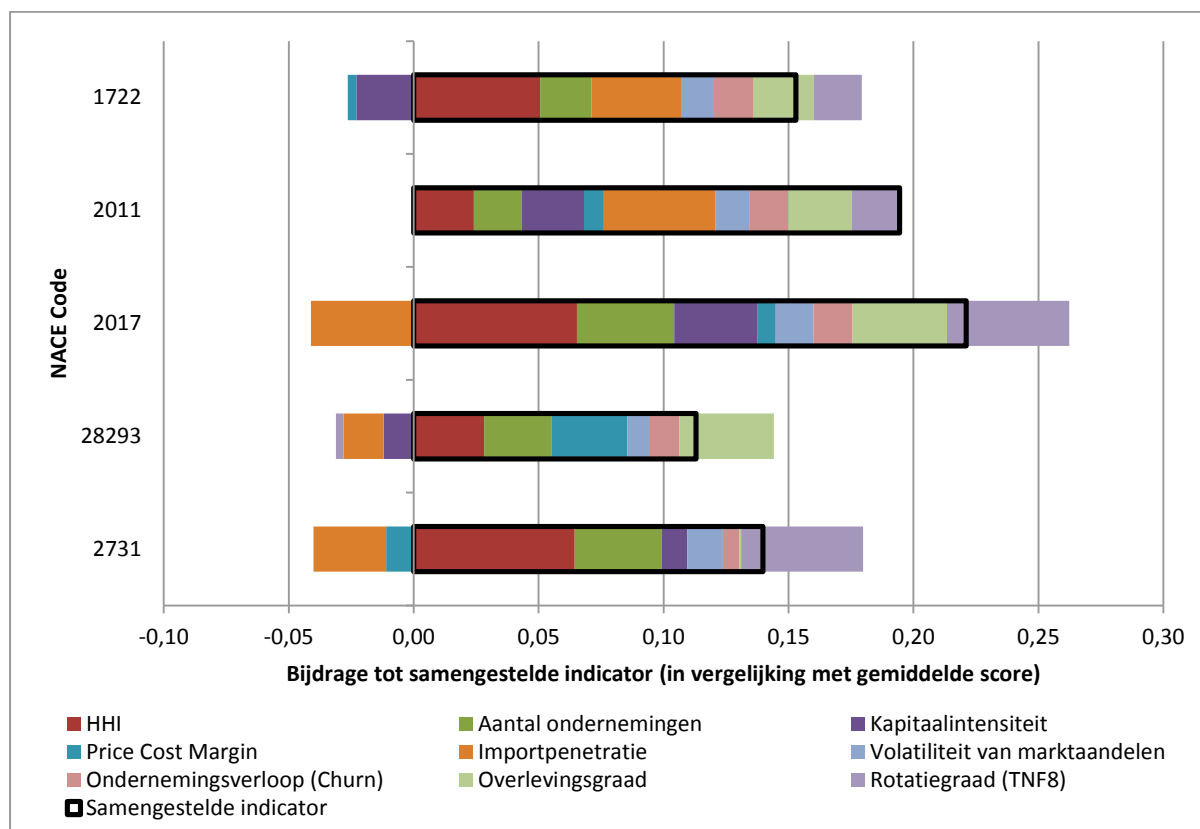
Drie van deze sectoren kennen een hogere winstmarge-indicator dan het gemiddelde van de industriële sectoren: 2017 'Vervaardiging van synthetische rubber' (13,4 %), 28293 'Vervaardiging van toestellen voor het spuiten van vloeistoffen of poeder' (25,4 %) en 2011 'Vervaardiging van industriële gassen' (13,7 %). Omgekeerd hebben de sectoren 1722 'Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren' (7,8 %) en 2731 'Vervaardiging van kabels van optische vezels' (3,8 %) een lagere winstmarge-indicator dan het gemiddelde van de industriële sectoren (9,7 %).

Daarnaast komen de rubbersector en de kunststofsector naar voren uit de screening van de productiviteit in België, want zij vertonen een groeicijfer van hun arbeidsproductiviteit dat lager ligt dan het gemiddelde van de verwerkende nijverheid voor de periode 2000-2015²⁷.

Niettemin kent de sector 'Vervaardiging van synthetische rubber', net als verschillende andere sectoren van deze groep, een grote internationale openstelling: de importpenetratiegraad bedraagt 0,84 voor deze sector, en 0,73 voor de sector 2731 'Vervaardiging van kabels van optische vezels' (te vergelijken met het percentage van 0,47 voor alle industriële sectoren samen). Deze buitenlandse concurrentie kan hun plaats in deze lijst van sectoren met een hoog risico op marktverstoringen drukken.

²⁷ Federaal Planbureau, Working paper 11-17, Growth and Productivity in Belgium, p. 79, tabel 25.

Grafiek 5. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Andere verwerkende industrieën

Opmerking: Om redenen van vertrouwelijkheid worden sommige sectoren niet gepubliceerd in de grafieken.

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle industriële sectoren gewogen met het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart vertegenwoordigt het verschil tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de industriële sectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de onderzochte sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Afgezien van deze zes sectoren vallen andere op door een of meer individuele indicatoren. Zo zijn de sectoren 1920 'Vervaardiging van geraffineerde aardolieproducten' en de 3020 'Vervaardiging van rollend materieel voor spoorwegen' geconcentreerd en kennen ze een geringe volatiliteit van de marktaandelen. De sector 1811 'Krantendrukkerijen' is stabiel en heeft een hoge PCM-indicator. Tot slot hebben heel wat sectoren, zoals 2110 'Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen' en 1610 'Zagen en schaven van hout' een vrij hoge kapitaalintensiteit.

17 industriële sectoren die in de verschillende screenings van het Prijzenobservatorium in het oog springen

Het Prijzenobservatorium heeft de laatste jaren vier versies van zijn horizontale screening van de marktgerichte sectoren gepubliceerd: de screening 2014 (voor de periode 2009-2012), de screening 2015 (2009-2013), de screening 2016 (2010-2014) en de huidige screening 2017 (2011-2015). Van de 30 sectoren die bij elke screening naar voren komen, zijn er 17 gemeenschappelijke voor de vier versies (zie onderstaande tabel): drie ervan behoren tot de netwerkindustrieën, drie tot de voedingsmiddelen- en drankenindustrie, zeven tot de metallurgie en andere minerale producten en vier tot de andere verwerkende industrieën.

Netwerkindustrieën

- 38212 - Fysicochemische verwerking van slib en vloeibare afvalstoffen
- 3530 - Productie en distributie van stoom en gekoelde lucht
- 3521 - Productie van gas

Voedingsmiddelen en dranken

- 1107 - Vervaardiging van frisdranken; productie van mineraalwater en ander gebotteld water
- 1042 - Vervaardiging van margarine en andere spijsvetten
- 1103 - Vervaardiging van cider en van andere vruchtenwijnen

Metallurgie en andere minerale producten

- 2443 - Productie van lood, zink en tin
- 2352 - Vervaardiging van kalk en gips
- 23321 - Vervaardiging van bakstenen
- 2365 - Vervaardiging van producten van vezelcement
- 2362 - Vervaardiging van artikelen van gips voor de bouw
- 2344 - Vervaardiging van ander technisch aardewerk

Andere verwerkende industrieën

- 1722 - Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren'
- 2011 - Vervaardiging van industriële gassen
- 2017 - Vervaardiging van synthetische rubber
- 2731 - Vervaardiging van kabels van optische vezels

3.2 Dienstensectoren

Op basis van de samenstelling van de TOP 50 van de dienstensectoren volgens de samengestelde indicator, wordt de volgende segmentatie gehanteerd voor de analyse van de resultaten:

- Netwerkdiensten, met 10 sectoren in de TOP 50. Deze categorie omvat de sectoren van vervoer en vervoerondersteunende activiteiten, alsook de postdiensten en telecommunicatie (NACE 49 tot 53 en NACE 61).
- Handelssectoren, met 5 sectoren in de TOP 50. Het gaat om de groot- en kleinhandel (NACE 46 en NACE 47)²⁸.
- Verhuur en lease (NACE 77), met 13 sectoren.
- Diensten aan personen, met 14 sectoren. Deze categorie omvat onder andere accommodatie, eet- en drinkgelegenheden en andere diensten aan personen (NACE 55-56 en 87 tot 96).
- Andere diensten (meer bepaald alle NACE-afdelingen die niet voorkomen in de bovengenoemde categorieën, met name de bouwnijverheid), met 8 sectoren.

Deze 50 sectoren vertegenwoordigen 6,5 % van de binnenlandse omzet van alle dienstensectoren, of 38,9 miljard EUR op een totaal van 600,5 miljard EUR. De grootte van deze sectoren is zeer uiteenlopend: de binnenlandse omzet van de grootste sector ligt boven de 6 miljard EUR, tegenover minder dan 20 miljoen EUR voor de kleinste sectoren. In vergelijking met de voorgaande screening staan er 13 nieuwe sectoren in de TOP 50.²⁹ Deze nieuwkomers hebben samen een binnenlandse omzet van 6,4 miljard EUR, terwijl de sectoren die uit de TOP 50 vallen 6,1 miljard EUR vertegenwoordigen.

3.2.1 Netwerkdiensten

Van de 10 netwerkdiensten in de TOP 50 van de dienstensectoren met een hoger risico op een minder efficiënte marktwerking, zijn er drie afkomstig uit de telecommunicatie, vier uit de transportsector, twee uit de vervoerondersteunende diensten en een uit de postdiensten (zie tabel 5). Deze 10 sectoren vertegenwoordigen 34,5 % van de totale binnenlandse omzet van alle netwerkdiensten.

Deze sectoren kwamen ook reeds in de voorgaande screening naar voren, met uitzondering van de 5223 'Diensten in verband met de luchtvaart' (die echter voorkwam in de TOP van de screening 2014 en in die van 2015).

Tabel 5. Lijst van de sectoren in de TOP 50 van de dienstensectoren - Netwerkdiensten

Transport (NACE 49 tot 51)	Vervoerondersteunende activiteiten (NACE 52)	Postdiensten en koeriers (NACE 53)	Telecommunicatie (NACE 61)
4920 'Goederenvervoer per spoor', 5020 'Zee- en kustvaart, goederenvervoer', 5030 'Binnenvaart, personenvervoer', 5121 'Goederenvervoer door de lucht'	5221 'Diensten in verband met vervoer te land', 5223 'Diensten in verband met de luchtvaart'	5310 'Postdiensten in het kader van de universele dienstverplichting'	6110 'Draadgebonden telecommunicatie', 6120 'Draadloze ...', 6130 '... per satelliet'

Opmerking: de vetgedrukte sectoren kwamen in de vorige screening niet naar voren.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

²⁸ Tot de gescreende handelssectoren behoren ook de e-commercebedrijven, voor zover deze actief zijn in België en voor zover dit blijkt uit hun boekhouding.

²⁹ De dienstensectoren die zijn toegetreden en uitgetreden tot de TOP 50, in vergelijking met de voorgaande screening, zijn opgenomen in bijlage 4.

De sectoren met de hoogste binnenlandse omzet zijn de sectoren voor draadgebonden (NACE 6110) en draadloze (NACE 6120) telecommunicatie. Ze worden gekenmerkt door een hoge concentratie en een hoge kapitaalintensiteit, een klein aantal operatoren en een lage veranderlijkheid van marktaandelen (zie grafiek 6). Bovendien is uit verschillende kwartaal- of jaarverslagen over het verloop van de consumptieprijzen van het Prijzenobservatorium gebleken dat de telecommunicatiediensten in het nadeel van België hebben bijgedragen tot het inflatieverschil van de diensten met de buurlanden. Het is daarom dat het Prijzenobservatorium in 2017 een analyse over deze sector heeft gepubliceerd³⁰. Volgens deze studie lijkt de graad van prijsconcurrentie gelimiteerd binnen de telecommunicatie, voor wat betreft hun *triple play* aanbod. De leveranciers lijken hier voorrang te geven aan de kwaliteit ten opzichte van de prijs. Op de markt van mobiele telefonie lijkt er meer prijsconcurrentie. Het *Consumer Markets Scoreboard* van de Europese Commissie³¹ merkt eveneens op dat de Belgische consument relatief ontevreden is over de verschillende telecommunicatiediensten wanneer men kijkt naar andere dimensies van de marktwerking, zoals de keuze en transparantie van voorgestelde diensten of het gemak om van operator te veranderen³².

Deze tien netwerkdiensten zijn geconcentreerder dan het gemiddelde van de diensten (HHI van 0,10) en bestaan uit een gering aantal ondernemingen, behalve de twee sectoren van de vervoerondersteunende activiteiten. De 5310 'Postdiensten in het kader van de universele dienstverplichting' en de 5121 'Goederenvervoer door de lucht' bijvoorbeeld hebben een zeer hoge HHI (respectievelijk 0,99 en 0,88) en bestaan respectievelijk uit 83 en 49 ondernemingen.

De sectoren voor vervoer en vervoerondersteunende activiteiten uit de TOP 50 worden bovendien gekenmerkt door een hoge kapitaalintensiteit, met uitzondering van 5121 'Goederenvervoer door de lucht'. Behalve deze laatste sector en sector 4920 'Goederenvervoer per spoor' hebben al deze sectoren een hogere PCM-indicator dan het gemiddelde van de dienstensectoren³³. Toch is voorzichtigheid geboden, aangezien de sectoren voor vervoer hoge kapitaalkosten hebben³⁴.

Ondanks het feit dat het 'goederenvervoer per spoor' sinds 2007 geliberaliseerd is, zowel internationaal als nationaal, en dat er nieuwe concurrenten zijn bijgekomen, blijft deze bijzonder geconcentreerd en vrij stabiel in de tijd. Bovendien kent de sector een lagere PCM-indicator dan het gemiddelde van de dienstensectoren.

³⁰ Prijzenobservatorium, [Analyse des secteurs des télécommunications et des restaurants et cafés](#), 2017.

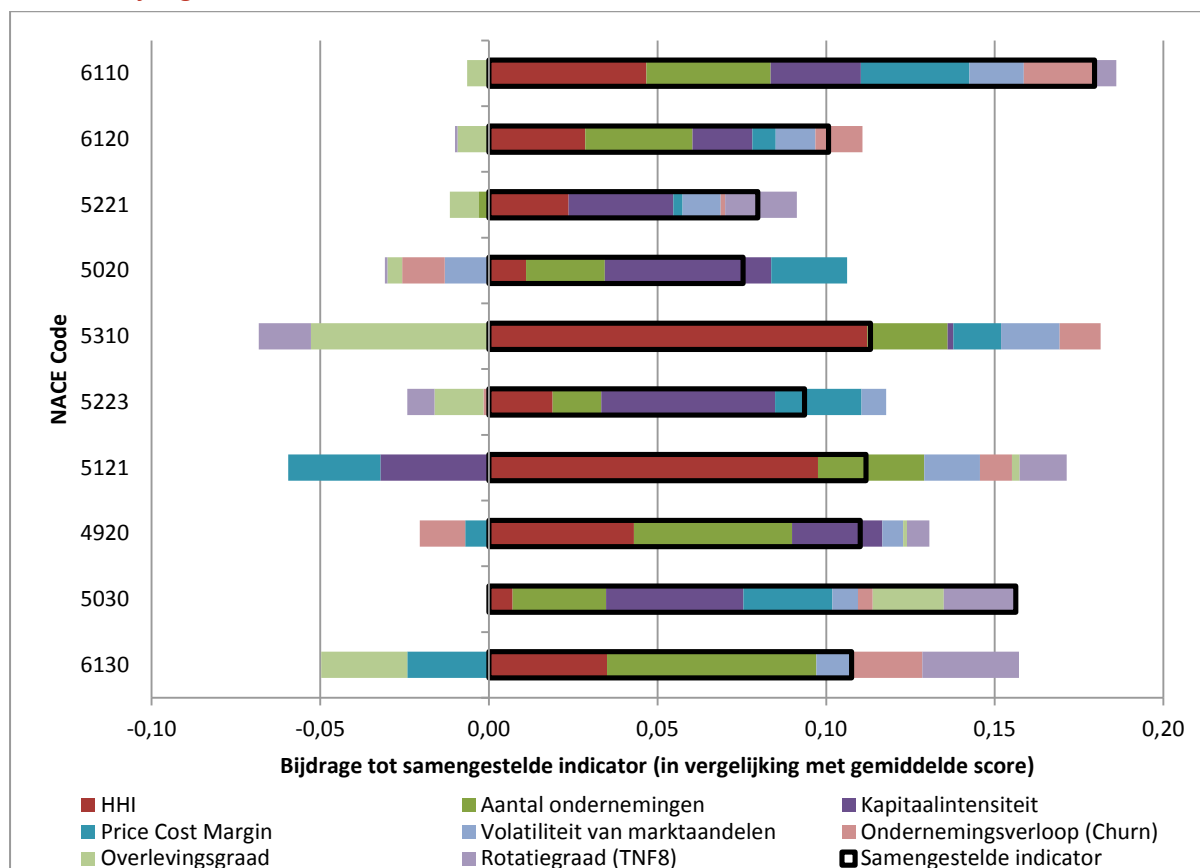
³¹ [Consumer Markets Scoreboard - 2016 Edition](#).

³² Een andere sector die volgens deze screening een hoger risico heeft op een minder efficiënte marktwerking, bleek in het Consumer scoreboard 2016 problematisch te zijn. Het gaat om de verhuur van voertuigen (zie punt 3.2.3 blz. 25).

³³ Voor de sector 'goederenvervoer door de lucht' kan de verklaring hierin bestaan dat de belangrijkste firma van deze sector deel uitmaakt van een multinationale onderneming en dat het filiaal in België als een kostencentrum fungeert. De evolutie van de marktaandelen van de luchthavens kan samenhangen met de keuze van de luchtvaartmaatschappijen om bepaalde luchthavens al dan niet te exploiteren. De luchthaven van Brussel krijgt met name concurrentie van de luchthavens van Frankfurt en Schiphol (Bron: http://www.benelux.int/files/3414/6607/2335/rapport-NL-DEF_WEB.pdf, blz. 47 en 49).

³⁴ Zie de rendabiliteitsanalyse van de marktsectoren in het verslag van de [Screening 2016](#).

Grafiek 6. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Netwerkdiensten

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle sectoren, gewogen volgens het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart geeft het verschil weer tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de dienstensectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de onderzochte sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Onder de netwerkdiensten die niet in deze TOP50 staan, vallen er enkele op door een of meer individuele indicatoren. Zo is de 4950 'Vervoer via pijpleidingen' kapitaalintensief en zeer geconcentreerd. Bovendien heeft hij een relatief hoge PCM-indicator.

3.2.2 Handel

In de TOP 50 van dienstensectoren op basis van de samengestelde indicator bevinden zich twee sectoren uit de groothandel (NACE 46) en drie sectoren uit de detailhandel (NACE 47). Van deze vijf sectoren bevond zich enkel de 4774 'Detailhandel in medische en orthopedische artikelen in gespecialiseerde winkels'³⁵ niet in de TOP 50 van de vorige screening.

De twee belangrijkste sectoren qua binnenlandse omzet zijn de 4774 'Detailhandel in medische en orthopedische artikelen in gespecialiseerde winkels' en de 47115 'Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen (verkoopoppervlakte $\geq 2500\text{m}^2$)' (de hypermarkten).

³⁵ Deze sector omvat met name de verkoop van hoorapparaten. Over deze sector bestaat er een [uitgebreide studie van het Prijzenobservatorium](#).

Tabel 6. Lijst van de sectoren in de TOP 50 van de dienstensectoren - Handel

Groothandel (NACE 46)	Kleinhandel (NACE 47)
46382 'Groothandel in aardappelproducten', 46692 'Groothandel in verpakkingsmachines en weegtoestellen'	47115 'Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen (verkoopoppervlakte $\geq 2500\text{m}^2$)', 4774 '... in medische en orthopedische artikelen in gespecialiseerde winkels' , 47784 '... in drogisterijartikelen en onderhoudsproducten in gespecialiseerde winkels'

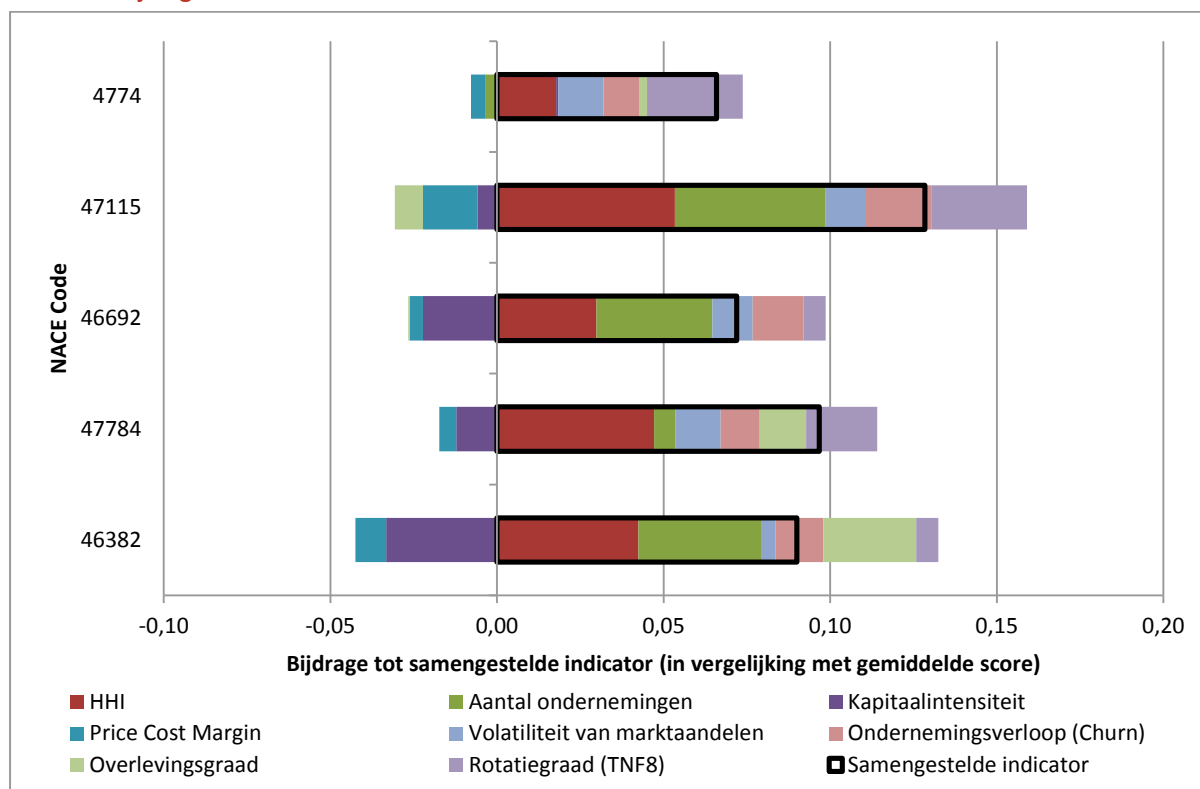
Opmerking: de vetgedrukte sectoren kwamen in de vorige screening niet naar voren.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Deze vijf sectoren zijn geconcentreerd en bestaan uit een beperkt aantal ondernemingen (zie grafiek 7), behalve de 4774 'Detailhandel in medische en orthopedische artikelen in gespecialiseerde winkels' die uit een groot aantal ondernemingen bestaat (meer dan 540) en die een hoog concentratieniveau kent (HHI van 0,24), maar lager dan de vier andere sectoren. Deze sectoren vertonen een grote stabiliteit in de tijd. Zo hebben bijvoorbeeld de 4774 'Detailhandel in medische en orthopedische artikelen in gespecialiseerde winkels' en de 47784 'Detailhandel in drogisterijartikelen en onderhoudsproducten in gespecialiseerde winkels' een volatiliteitsgraad lager dan 3,5 %.

Daarentegen heeft geen enkele van deze sectoren een winstmarge-indicator die hoger is dan het gemiddelde van de diensten (12,9 %). De 47115 'Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen (verkoopoppervlakte $\geq 2500\text{m}^2$)' bijvoorbeeld heeft een zeer lage PCM (0,4 %). Deze sectoren hebben tevens een lagere kapitaalintensiteit dan het gemiddelde.

Grafiek 7. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Handel

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle sectoren, gewogen volgens het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart geeft het verschil weer tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de dienstensectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de onderzochte sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Andere sectoren van de handel, die niet in de TOP 50 staan, vallen op door een of meer individuele indicatoren. Zo zijn bijvoorbeeld de 47114 'Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen (verkoopoppervlakte tussen 400 m² en minder dan 2500 m²)', de 4635 'Groothandel in tabaksproducten' en de 4773 'Apothekers in gespecialiseerde winkels' sectoren met een geringe volatiliteit van marktaandelen. Daarnaast kennen sectoren als de 46491 'Groothandel in kranten, boeken en tijdschriften' en de 4743 'Detailhandel in audio- en videoapparatuur in gespecialiseerde winkels' een hoge concentratie.

3.2.3 Verhuur

Van de 50 dienstensectoren met het hoogste risico op een minder efficiënte marktwerking komen er 13 uit de verhuur- en leaseactiviteiten (NACE77) (zie tabel 7). De binnenlandse omzet van deze sectoren samen vertegenwoordigt 79,6 % van die van alle verhuuractiviteiten.

Van deze 13 sectoren waren er vijf niet aanwezig in de TOP 50 van de vorige screening, waaronder de 7740 'Lease van intellectuele eigendom en vergelijkbare producten, met uitzondering van werken onder auteursrecht' en de 7732 'Verhuur en lease van machines en installaties voor de bouwnijverheid en de weg- en waterbouw'.

Tabel 7. Lijst van de sectoren in de TOP 50 van de dienstensectoren - Verhuur

Verhuur en lease van auto's (NACE 771)	Verhuur en lease van consumentenartikelen (NACE 772)	Verhuur en lease van andere machines en werktuigen en andere materiële goederen (NACE 773)
7711 'Verhuur en lease van personenauto's en lichte bestelwagens (< 3,5 ton)'	77291 'Verhuur en lease van machines, apparatuur en handgereedschap voor doe-het-zelvers', 77293 '... van vaat- en glaswerk, keuken- en tafelgerei, elektrische huishoudapparaten en andere huishoudelijke benodigdheden', 77294 '... van textiel, kleding, sieraden en schoeisel', 77295 '... van medisch en paramedisch materieel', 77296 '... van bloemen en planten'	7732 'Verhuur en lease van machines en installaties voor de bouwnijverheid en de weg- en waterbouw' 7733 '... van kantoomachines, inclusief computers', 7734 '... van schepen', 7735 '... van luchtvaartuigen', 77391 '... van speel-, amusement-, en verkoopautomaten', 77394 '... van woon- en bureelcontainers en dergelijke accommodatie' 7740 'Lease van intellectuele eigendom en vergelijkbare producten, met uitzondering van werken onder auteursrecht'

Opmerking: de vetgedrukte sectoren kwamen in de vorige screening niet naar voren.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

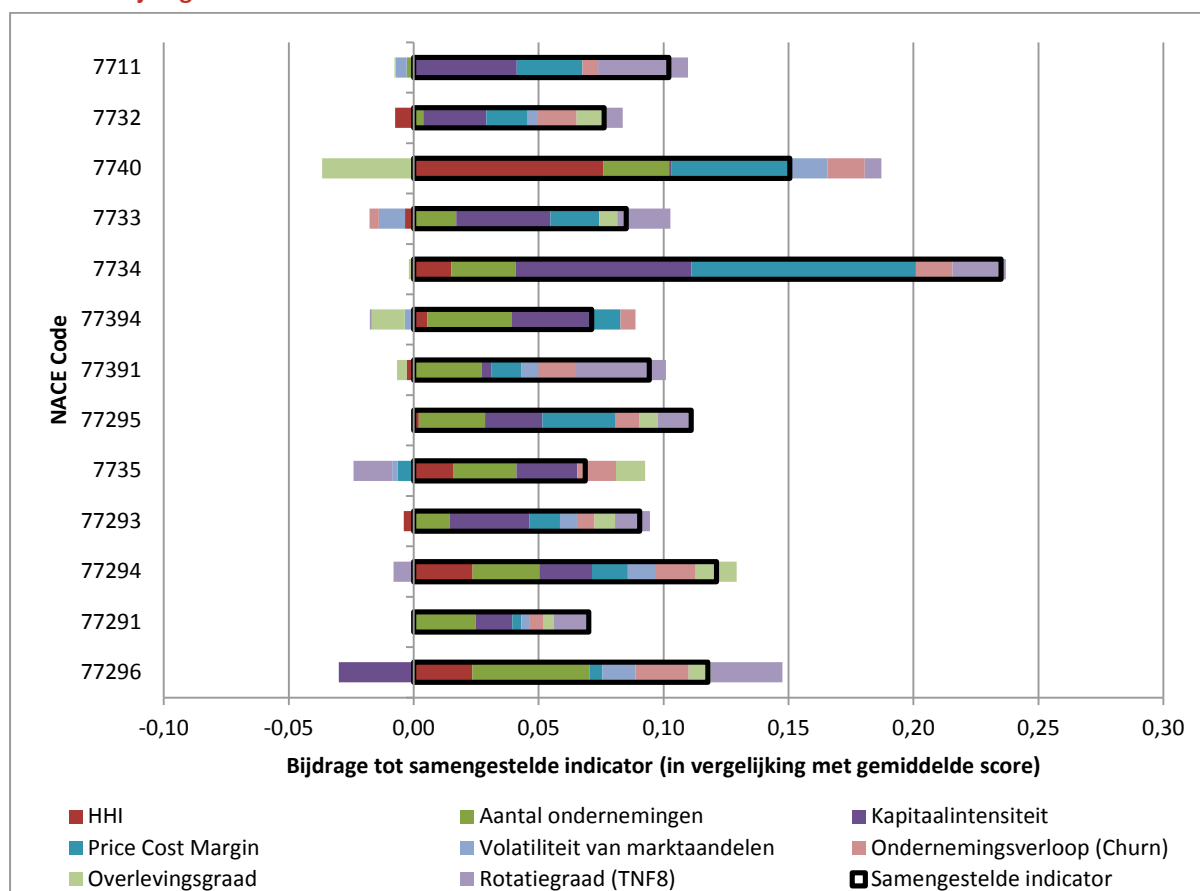
Van deze 13 sectoren zijn de belangrijkste sectoren qua omzet de 7711 'Verhuur en lease van personenauto's en lichte bestelwagens (< 3,5 ton)', de 7732 'Verhuur en lease van machines en installaties voor de bouwnijverheid en de weg- en waterbouw' en de 7740 'Lease van intellectuele eigendom en vergelijkbare producten, met uitzondering van werken onder auteursrecht'.

Deze 13 sectoren worden gekenmerkt door een hoge kapitaalintensiteit, met uitzondering van sector 77296 'Verhuur en lease van bloemen en planten'. Bovendien hebben ze allemaal een hogere PCM-indicator dan het gemiddelde van de diensten (12,9%), behalve de 7735 'Verhuur en lease van luchtvaartuigen' (8%). Zo heeft de 7711 'Verhuur en lease van personenauto's en lichte bestelwagens (< 3,5 ton)³⁶ een PCM-waarde van 32,9 % en een kapitaalintensiteit van 1,2. Zoals verschillende andere

³⁶ De sector 'verhuur van auto's' kreeg eind 2014 te maken met de komst van collaboratieve autodeelplatformen op de markt. Dit nieuwe business model C2C, dat minder kapitaalintensief is, zal er waarschijnlijk voor zorgen dat de traditionele autoverhuurdiensten zich aanpassen door hun aanbod te diversifiëren en hun samenwerking met andere, aanvullende vervoermiddelen uit te breiden. De autoverhuursector kampte in 2015 trouwens met een inkrimping van de winstmarges (zoals blijkt uit het verloop van de PCM-indicator).

sectoren van deze categorie heeft de sector 7711 echter geen hoog concentratiepeil (HHI van 0,10). Slechts vijf van deze sectoren hebben een vrij hoog concentratiepeil: de sectoren 77294 'Verhuur en lease van textiel, kleding, sieraden en schoeisel' (HHI de 0,29), 77296 'Verhuur en lease van bloemen en planten' (0,28), 7734 'Verhuur en lease van schepen' (0,22), 7735 'Verhuur en lease van luchtvaartuigen' (0,23) en 7740 'Lease van intellectuele eigendom en vergelijkbare producten, met uitzondering van werken onder auteursrecht' (0,70).

Grafiek 8. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Verhuur

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle sectoren, gewogen volgens het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart geeft het verschil weer tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de dienstensectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn deze waarvoor de onderzochte sector een minder gunstige score noteert dan gemiddeld. Omgekeerd zijn de indicatoren die een negatieve bijdrage hebben de indicatoren waarvoor de sector beter presteert dan het gemiddelde.

Bronnen: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Naast deze 13 sectoren van de TOP 50 komt uit de analyse van de individuele indicatoren ook de 7712 'Verhuur en lease van vrachtwagens en overige motorvoertuigen (> 3,5 ton)' naar voren als een sector met een hoge kapitaalintensiteit en een hoge PCM-indicator.

3.2.4 Diensten aan personen

Van de TOP 50 van de dienstensectoren volgens de samengestelde indicator behoren 14 sectoren tot de diensten aan personen (NACE 55 tot 56 en NACE 87 tot 96). Deze vertegenwoordigen 12,2 % van de totale binnenlandse omzet van deze categorie. Vier sectoren zijn nieuw in de TOP 50 ten opzichte van de resultaten van de vorige screening, waaronder de 90029 'Overige ondersteunende activiteiten voor de uitvoerende kunsten' en de 93212 'Exploitatie van pre- en themaparken'.

Van deze sectoren komen er drie uit de maatschappelijke dienstverlening met huisvesting (NACE 87) en twee uit het verschaffen van accommodatie (NACE 55). De belangrijkste sectoren op het vlak van binnenlandse omzet zijn de sectoren 88995 'Beschutte en sociale werkplaatsen', 96011 'Activiteiten van industriële wasserijen' en 96031 'Uitvaartverzorging'. Deze drie sectoren zijn minder geconcentreerd dan het gemiddelde van de diensten (HHI van 0,10) maar kennen een grote stabiliteit in de tijd. Zo is het voor nieuwe bedrijven bijvoorbeeld moeilijk om de markt van industriële wasserijen te betreden door de steeds grotere graad van specialisatie die vereist is om dit soort beroepsactiviteit te kunnen uitoefenen³⁷.

Tabel 8. Lijst van de sectoren in de TOP 50 van de dienstensectoren - Diensten aan personen

Verschaffen van accommodatie (NACE 55)	Tehuizen (NACE 87)	Andere diensten aan personen
55202 'Vakantieparken', 5530 'Kampeertreinen en kampeerauto- en caravanterreinen'	87201 'Instellingen met huisvesting voor minderjarigen met een mentale handicap', 87202 'Instellingen met huisvesting voor volwassenen met een mentale handicap', 87205 'Activiteiten van beschut wonen voor personen met psychiatrische problemen'	88995 'Beschutte en sociale werkplaatsen', 90029 'Overige ondersteunende activiteiten voor de uitvoerende kunsten' , 9003 'Scheppende kunsten', 91041 'Botanische tuinen en dierentuinen', 93212 'Exploitatie van pret- en themaparken' , 94992 'Verenigingen en bewegingen voor volwassenen' , 96011 'Activiteiten van industriële wasserijen', 96031 'Uitvaartverzorging', 96032 'Beheer van kerkhoven en activiteiten van crematoria'

Opmerking: de vetgedrukte sectoren kwamen in de vorige screening niet naar voren.

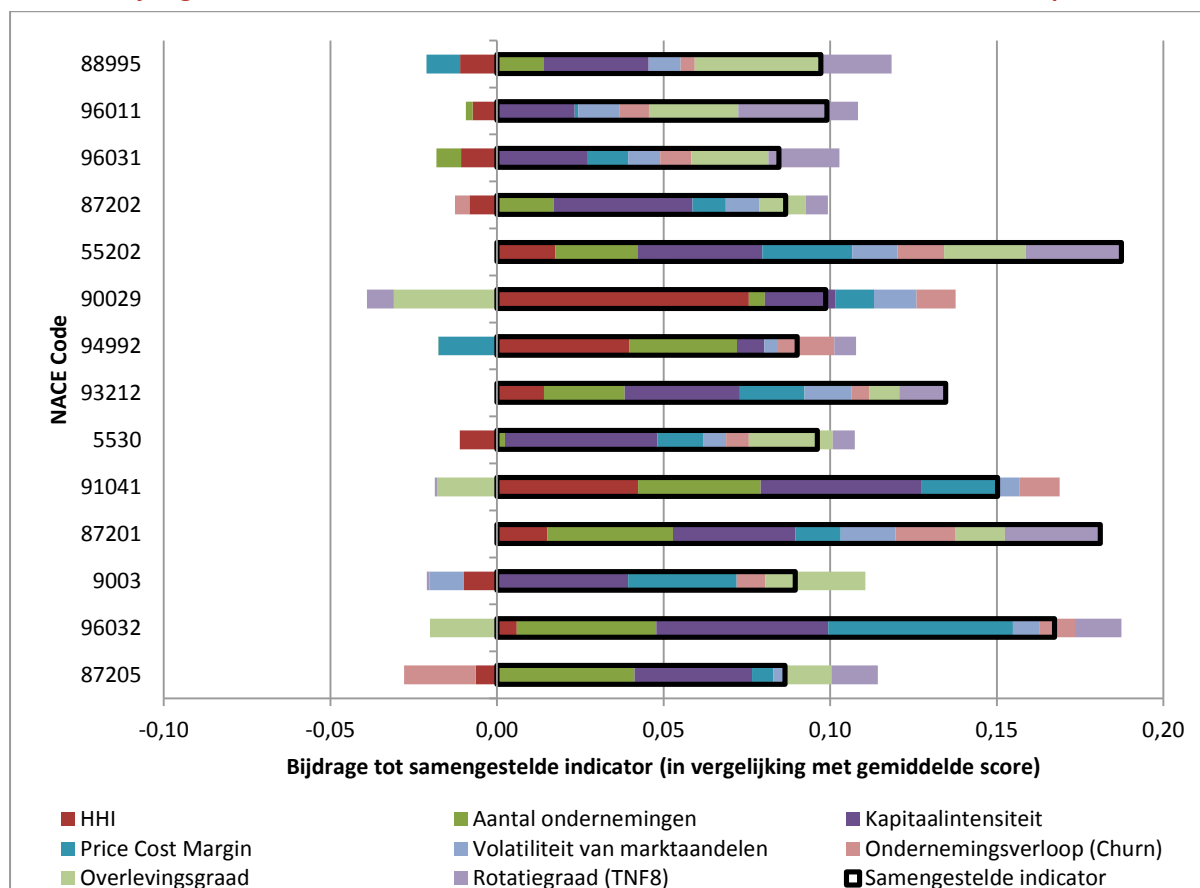
Bron: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Deze sectoren worden gekenmerkt door een hoge kapitaalintensiteit (zie grafiek 9) zoals bijvoorbeeld de sectoren 55202 'Vakantieparken' (1,02) en 87202 'Instellingen met huisvesting voor volwassenen met een mentale handicap' (1,28).

Slechts twee van deze sectoren hebben een PCM die lager ligt dan het gemiddelde van de dienstensectoren (12,9 %). Het gaat om de sectoren 88995 'Beschutte en sociale werkplaatsen' (5,2%) en 94992 'Verenigingen en bewegingen voor volwassenen' (-0,5%). Omgekeerd hebben de 96032 'Beheer van kerkhoven en activiteiten van crematoria', de 55202 'Vakantieparken' en de 9003 'Scheppende kunsten' een hoge PCM-indicator, respectievelijk 55,2%, 33,5% en 37,8%. Echter is hier voorzichtigheid geboden, want de sectoren NACE 96032 en 55202 hebben relatief hoge kosten door kapitaalgebruik.

³⁷ Europese Commissie (IndustriAll), De Europese Textieldiensten, 2016.

Grafiek 9. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Diensten aan personen

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle sectoren, gewogen volgens het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart geeft het verschil weer tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de dienstensectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn diegene waarvoor de onderzochte sector het minder goed doet dan het gemiddelde. Omgekeerd zijn de indicatoren met een negatieve bijdrage diegene waarvoor de sector het beter doet dan het gemiddelde.

Bron: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Van de sectoren die niet voorkomen in de TOP 50 van de samengestelde indicator komen verschillende diensten aan personen naar voren door een of meer individuele indicatoren. Zo kennen de 88911 'Kinderdagverblijven en crèches', de 96021 'Haarverzorging' en de 96022 'Schoonheidsverzorging' een hoge PCM-indicator. Daarnaast hebben de sectoren 9311 'Exploitatie van sportaccommodaties' en 87101 'Rust- en verzorgingstehuizen (R.V.T.)' een hoge kapitaalintensiteit.

3.2.5 Andere diensten

Bij de acht overblijvende sectoren van de TOP 50 van de dienstensectoren met het hoogste risico op een slechte marktwerking, zijn er een sector uit de bouwnijverheid (42911 'Baggerwerken'), vier mediadiensten en drie diensten die onder andere bedrijfstakken vallen. Enkel de 5813 'Uitgeverijen van kranten' en de 68203 'Verhuur en exploitatie van eigen of geleased niet-residentieel onroerend goed, exclusief terreinen' zijn nieuw in de TOP 50 ten opzichte van de screening.

Tabel 9. Lijst van de sectoren die in de TOP 50 van de dienstensectoren - Andere dienstensectoren

Bouwnijverheid	Media diensten (NACE 58 à 60)	Andere diensten
42911 'Baggerwerken'	5812 'Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten', 5813 'Uitgeverijen van kranten' , 5914 'Vertoning van films', 6020 'Programmeren en uitzenden van televisieprogramma's'	68202 'Verhuur en exploitatie van sociale woningen', 68203 'Verhuur en exploitatie van eigen of geleased niet-residentieel onroerend goed, exclusief terreinen' , 71201 'Technische controle van motorvoertuigen'

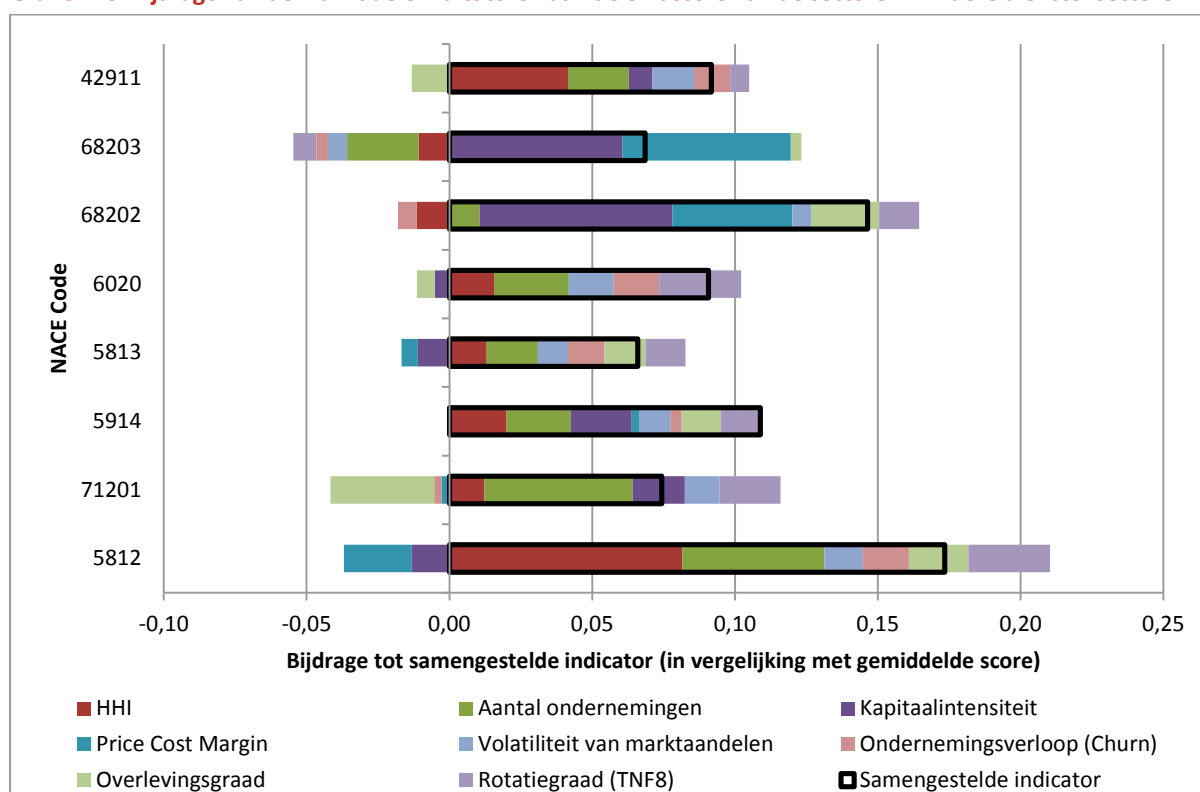
Opmerking: de vetgedrukte sectoren kwamen in de vorige screening niet naar voren.

Bron: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

De belangrijkste sectoren qua binnenlandse omzet zijn sector 42911 'Baggerwerken', 68203 'Verhuur en exploitatie van eigen of geleased niet-residentieel onroerend goed, exclusief terreinen' en sector 68202 'Verhuur en exploitatie van sociale woningen'.

De 42911 'Baggerwerken' is bijzonder geconcentreerd (HHI van 0,43) en heeft een lage volatiliteit van marktaandelen (2,4%). De PCM-indicator van deze sector is vergelijkbaar met het gemiddelde van de dienstensectoren (12,9 %). Hoewel hij bestaat uit een groot aantal ondernemingen (meer dan 2.000) en in zekere mate onstabiel is, komt de sector 68203 'Verhuur en exploitatie van eigen of geleased niet-residentieel onroerend goed, exclusief terreinen' naar voren voor zijn grote kapitaalintensiteit (3,5). De 5914 'Vertoning van films' valt op als problematischer dan het gemiddelde van de diensten voor alle indicatoren.

Grafiek 10. Bijdrage van de individuele indicatoren aan de eindscore van de sectoren - Andere dienstensectoren

Opmerking: Met bijdrage van elke indicator wordt het verschil bedoeld tussen de genormaliseerde score van elke indicator van de sector en de gemiddelde score van alle sectoren, gewogen volgens het gewicht van de indicator in de eindscore. De zone in het zwart geeft het verschil weer tussen de score van de samengestelde indicator van de sector en het gemiddelde van de samengestelde indicatoren van de dienstensectoren. De indicatoren met een positieve bijdrage zijn diegene waarvoor de onderzochte sector het minder goed doet dan het gemiddelde. Omgekeerd zijn de indicatoren met een negatieve bijdrage diegene waarvoor de sector het beter doet dan het gemiddelde.

Bron: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Naast deze acht sectoren worden er nog andere naar voren geschoven door een of meer individuele indicatoren, zonder evenwel opgenomen te zijn in de TOP 50 van de samengestelde indicator. De 7912 'Reisorganisatoren' en de 45111 'Groothandel in auto's en lichte bestelwagens ($\leq 3,5$ ton)' kennen een hoge concentratiegraad en een grote stabiliteit in de tijd. De sectoren 69101 'Activiteiten van advocaten', 69102 'Activiteiten van notarissen' en 7500 'Veterinaire diensten' hebben een hoge PCM-indicator, net als de sectoren van de productie van films (59111, 59112 en 59113).

24 dienstensectoren die eruit springen in de verschillende screenings van het Prijzenobservatorium

Het Prijzenobservatorium heeft de laatste jaren vier versies van zijn horizontale screening van de marktgerichte sectoren gepubliceerd. Van de 50 dienstensectoren die eruit springen bij elke screening, zijn er 24 gemeenschappelijk aan de vier versies (zie onderstaande tabel), waarvan er zeven behoren tot netwerkdiensten, zes tot verhuurdiensten, vier tot diensten aan personen, één tot groot- en kleinhandel en tot de bouwnijverheid en vijf tot overige diensten.

Netwerkdiensten

- 6110 - Draadgebonden telecommunicatie
- 6120 - Draadloze telecommunicatie
- 5310 - Postdiensten in het kader van de universele dienstverplichting
- 5121 - Goederenvervoer door de lucht
- 4920 - Goederenvervoer per spoor
- 5030 - Personenvervoer over binnenwateren
- 6130 - Telecommunicatie via satelliet

Verhuur

- 7711 - Verhuur en lease van personenauto's en lichte bestelwagens
- 77391 - Verhuur en lease van speel-, amusement-, en verkoopautomaten
- 77295 - Verhuur en lease van medisch en paramedisch materieel
- 77394 - Verhuur en lease van woon- en bureelcontainers en dergelijke accommodatie
- 77293 - Verhuur en lease van vaat- en glaswerk, keuken- en tafelgerei, elektrische huishoudapparaten en andere huishoudelijke benodigdheden
- 77296 - Verhuur en lease van bloemen en planten

Handel

- 47115 - Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen (verkoopsoppervlakte = 2500 m²]2500m²)

Bouwnijverheid

- 42911 - Baggerwerken

Diensten aan personen

- 96011 - Activiteiten van industriële wasserijen
- 55202 - Centra en vakantiedorpen
- 5530 - Kampeerterreinen en kampeerauto- en caravanterreinen
- 96032 - Beheer van kerkhoven en activiteiten van crematoria

Andere diensten

- 68202 - Verhuur en exploitatie van sociale woningen
- 6020 - Programmeren en uitzenden van televisieprogramma's
- 5914 - Vertoning van films
- 71201 - Technische controle van motorvoertuigen
- 5812 - Uitgeverijen van adresboeken en

4 Analyse van de stabiliteit in de dienstensectoren

Sommige indicatoren die in het kader van deze sectorscreening ontwikkeld werden, zoals het aantal ondernemingen of de Herfindahl-Hirshman-index (HHI) boeten aan relevantie in voor verschillende dienstensectoren waar de concurrentie meer op lokaal niveau speelt dan op het niveau van de Belgische economie als geheel. Bovendien worden de diensten door de grote heterogeniteit van activiteiten benadeeld in termen van kapitaalintensiteit, wat tot een grotere aanwezigheid leidt van de nutsdiensten in de lijst van potentieel problematische sectoren, terwijl sommige sectoren in verband met handel, dienstverlening aan bedrijven en aan personen van nature uit een lagere kapitaalbehoefte kennen.

Daardoor kunnen verschillende geconcentreerde en minder kapitaalintensieve sectoren toch een risico lopen op marktverstoring, zonder door de screening opgemerkt te worden. Het is dan ook van belang om de horizontale screening aan te vullen met een analyse die meer gericht is op de stabiliteit van de dienstensectoren met als indicator de volatiliteit van de marktaandelen. Deze indicator wordt vervolgens gekoppeld aan andere indicatoren, waaronder de rendabiliteit.

4.1 Volatiliteit van de marktaandelen

De volatiliteit meet de marktaandelen die van jaar tot jaar tussen de ondernemingen van de sector verschoven worden³⁸. Een relatief laag cijfer geeft een sterke stabiliteit van jaar tot jaar aan, hetgeen zou kunnen wijzen op potentiële concurrentieproblemen, op het bestaan van collusie tussen bedrijven of op het bestaan van toegangsbelemmeringen. Omgekeerd is een hoge volatiliteit niet automatisch een teken van goede marktwerking. Ze kan te maken hebben met herstructureringen binnen de sector, met een slechte conjunctuur of met veranderingen in de wetgeving.

Men moet er ook rekening mee houden dat een sector het ene jaar een sterke herverdeling van zijn marktaandelen kan vertonen, en het andere jaar stabiel kan zijn. Het is daarom aangewezen om de volatiliteit over een langer tijdsbestek te bekijken. De verschillende screeningoefeningen die door het Prijzenobservatorium werden gepubliceerd, geven de volatiliteit van de marktaandelen weer voor de periode van 2011 tot 2015, zodat men kan detecteren welke sectoren de laagste volatiliteit van de marktaandelen kennen voor de ganse beschouwde periode.

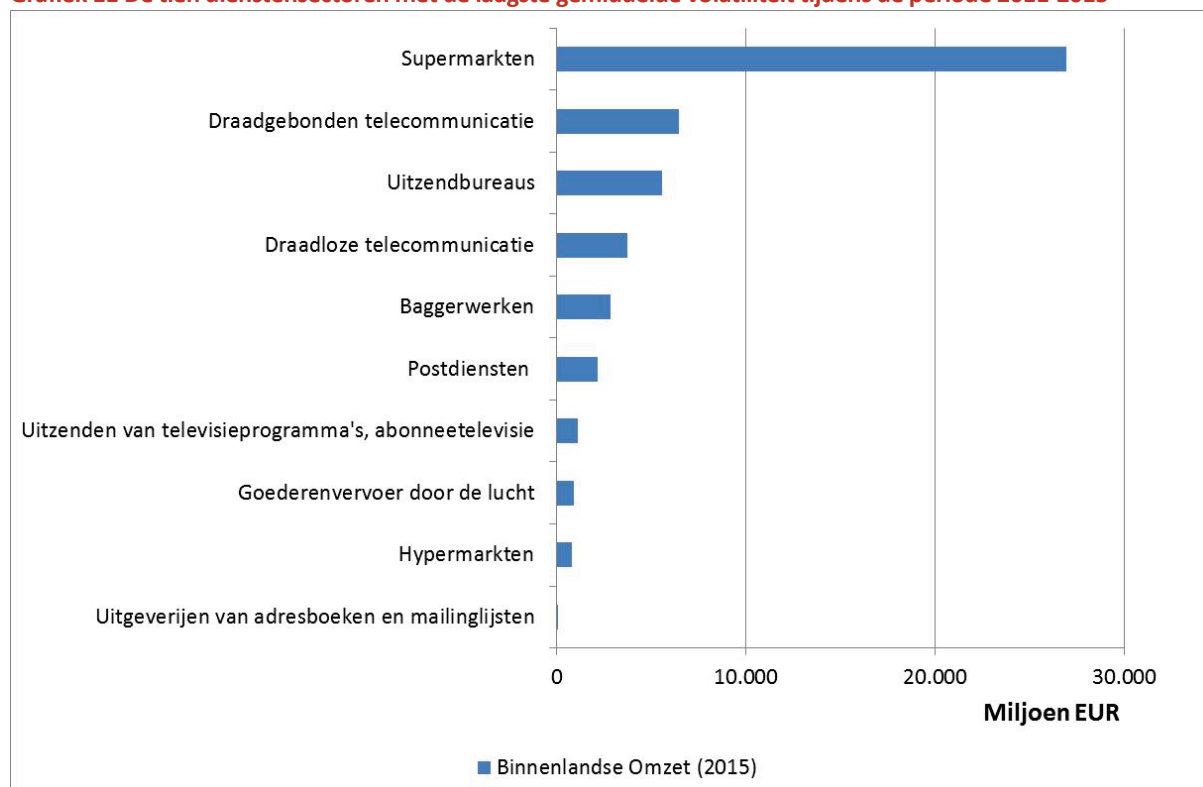
4.2 De stabielste dienstensectoren

De gemiddelde volatiliteit voor de dienstensectoren tijdens de periode 2011 tot 2015 bedroeg 13,9 %. Voor de tien sectoren met de laagste volatiliteit tijdens deze periode lag het cijfer niet hoger dan 3,8 %. Onder deze sectoren vinden we met name de detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedingsmiddelen overheersen (verkoopoppervlakte tussen 400 m² en 2500m², NACE 47114), draadgebonden telecommunicatie (NACE 6110) en draadloze communicatie (NACE 6120), uitzendbureaus (NACE 7820), baggerwerken (NACE 42911) en postdiensten (NACE 5310). De meeste van deze sectoren komen aan bod in de screeningrapporten. Ze bestaan uit een aanzienlijk geringer aantal bedrijven dan het gemiddelde van de diensten, uitgezonderd de supermarkten (NACE 47114).

³⁸ De manier die gekozen werd om de graad van volatiliteit te meten, komt overeen met de som van de absolute waarde van de verandering van marktaandelen per bedrijf (op basis van hun binnenlandse omzet) van een sector gedeeld door twee:

$$Volatility_S^t = \sum_{i \in S} \frac{|m_i^t - m_i^{t-1}|}{2}$$

Grafiek 11 De tien dienstensectoren met de laagste gemiddelde volatiliteit tijdens de periode 2011-2015

Bron: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Als we het eerste deciel bekijken, dat zijn dus de 35 sectoren (op een totaal van 350 bestudeerde dienstensectoren³⁹) met de laagste volatiliteit, dan zien we dat dit met name bestaat uit vijf sectoren van de groothandel, elf van de detailhandel en zes van de nutsdiensten. Naast de sectoren die hierboven onder de 10 meest stabiele diensten vernoemd werden, zoals de supermarkten (NACE 47111) en de telecommunicatie (NACE 6110 en 6120), duiken in dit eerste deciel ook andere qua omzet belangrijke sectoren op. Het betreft onder meer de groothandel in auto's (NACE 45111), in tabaksproducten (NACE 4635), in niet-diepgevroren voedingsmiddelen, in dranken en genotmiddelen (NACE 46392), de apothekers (NACE 4773), de bouwmaterialen (NACE 47521) en de reisorganisatoren (NACE 7912).

4.3 Stabiliteit en concentratie

De sectoren die gedurende de volledige periode het meest stabiel zijn, zijn vooral die sectoren die het hoogste concentratiepeil kennen. Dat geldt meer bepaald voor de postdiensten (NACE 5310), de draadgebonden telecommunicatie (NACE 6110), het goederenvervoer door de lucht (NACE 5121) en de hypermarkten (NACE 47115), die zich onder de eerste tien dienstensectoren bevinden in de rangschikking van meest stabiele sectoren. Deze stabiele en geconcentreerde sectoren worden door de screening wel degelijk geïdentificeerd als sectoren met een hoger risico op marktfalen.

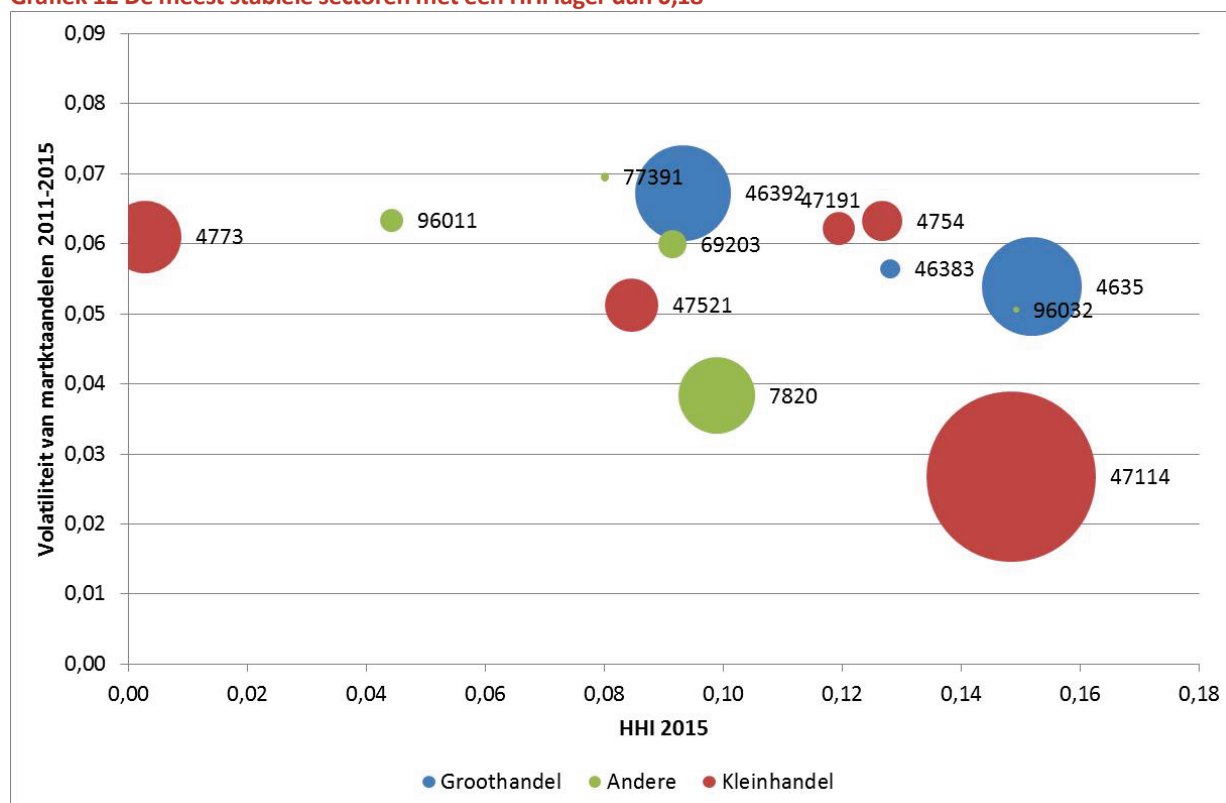
Bepaalde sectoren kunnen evenwel een hoge stabiliteit vertonen in de verdeling van hun marktaandelen, zonder nochtans geconcentreerd te zijn rond een of meer dominante bedrijven. Die sectoren worden dan niet noodzakelijk gedetecteerd door de horizontale screening van de sectoren. Een hoge stabiliteit in

³⁹ Enkel de dienstensectoren die bestudeerd werden in de verschillende screeningsoefeningen (2014, 2015, 2016 en nu 2017) komen in dit deel aan bod.

een niet-geconcentreerde sector kan echter ook een teken zijn van een hoger risico op marktverstoringen.

Door de sectoren te elimineren waarvan de HHI hoger is dan 0,18⁴⁰ onder de 35 diensten met de laagste volatiliteit (dus het eerste deciel), blijven er 13 sectoren over (Grafiek 12). Het gaat om vijf sectoren van de detailhandel - de supermarkten (NACE 47114), de detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen niet overheersen (NACE 47191), de detailhandel in bouwmaterialen (NACE 47521), de detailhandel in elektrische huishoudapparatuur (NACE 4754) en de apothekers (NACE 4773) – en drie van de groothandel - de groothandel in tabaksproducten (NACE 4635), in voedsel voor huisdieren (NACE 46383), in niet-diepgevroren voedingsmiddelen, dranken en genotmiddelen (NACE 46392). De andere sectoren zijn de uitzendbureaus (NACE 7820), de bedrijfsrevisoren (NACE 69203), de activiteiten van industriële wasserijen (NACE 96011), het verhuur van speel-, amusement- en verkoopautomaten (NACE 77391) en het beheer van kerkhoven en activiteiten van crematoria (NACE 96032).

Grafiek 12 De meest stabiele sectoren met een HHI lager dan 0,18

Opmerking: In deze grafiek worden de sectoren weergegeven volgens grootte, in termen van binnenlandse omzet. Hoe groter een sector, hoe groter zijn cirkel in de grafiek.

Bron: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

4.4 Stabiliteit en rendabiliteit

Een grote stabiliteit kan samenhangen met toegangsbelemmeringen of met een probleem om nieuwkomers aan te trekken. Een rendabele sector zal namelijk eerder nieuwe ondernemingen

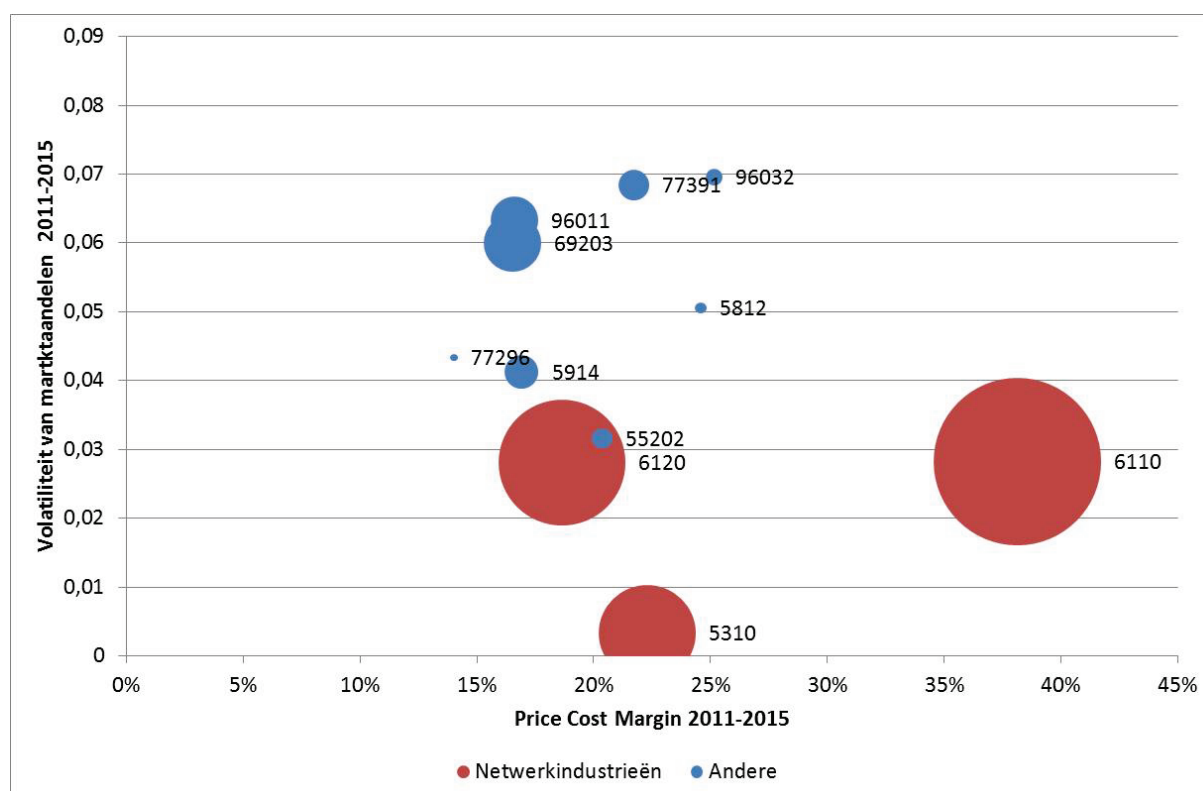
⁴⁰ Deze internationale drempel van 0,18 voor de HHI wordt onder andere gehanteerd door de Antitrust afdeling van het Ministerie van Justitie in de Verenigde Staten om te bepalen of een markt sterk geconcentreerd is of niet (zie <http://www.justice.gov/atr/public/guidelines/hmg.htm#15>).

aantrekken. Omgekeerd is het bij een lagere rendabiliteit moeilijker voor bedrijven om de markt te betreden en er te overleven. Het is daarom interessant om een onderscheid te maken tussen stabiele sectoren met een hoge rendabiliteit, en de andere.

Men stelt vast dat de meest rendabele dienstensectoren in de periode 2011-2015 eerder een hoge volatiliteit hebben. Dat geldt met name voor de verhuur en exploitatie van niet-residentieel onroerend goed (NACE 68203) en voor het vervoer via pijpleidingen (NACE 4950) welke een hoge rendabiliteit combineren met een hoge volatiliteit.

De gemiddelde rendabiliteit in de periode 2011-2015 bedraagt, volgens de indicator PCM (Price Cost Margin), 12,1 % voor de dienstensectoren. Onder de 35 sectoren met de laagste gemiddelde volatiliteit hebben slechts elf sectoren een hogere PCM-indicator dan gemiddeld (Grafiek 14). Men vindt hier onder meer de draadgebonden en de draadloze telecommunicatie (NACE 6110 en 6120), de postdiensten (NACE 5310), de bedrijfsrevisoren (NACE 69203), de industriële wasserijen (NACE 96011) en de vertoning van films (NACE 5914).

Grafiek 13 De meest stabiele sectoren met een hogere operationele rendabiliteit dan gemiddeld in de dienstensectoren

Opmerking: In deze grafiek worden de sectoren weergegeven volgens grootte, in termen van binnenlandse omzet. Hoe groter de sector, hoe groter zijn cirkel in de grafiek.

Bron: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Omgekeerd vertonen sommige sectoren met een lage volatiliteit (in het eerste deciel) een lage rendabiliteit. Dat geldt met name voor de groothandel in auto's (NACE 45111), in tabaksproducten (NACE 4635) en de niet-gespecialiseerde groothandel in niet-diepgevroren voedingsmiddelen, dranken en tabak (NACE 46392), de reisorganisatoren (NACE 7912) en de uitzendbureaus (NACE 7820). Al deze sectoren hebben voor de periode 2011-2015 een gemiddelde PCM die lager is dan 4 %.

5 Besluit

De horizontale screening van de sectoren is bedoeld om de overheid te helpen toezien op de goede werking van de goederen- en dienstenmarkten in België. De screening vormt een eerste stap in de analyse van de markten. Er wordt informatie verzameld over de structuur, de dynamiek en de rendabiliteit van de markten en er wordt onderzocht in welke sectoren een groter gevaar van marktverstoring bestaat.

De in dit rapport voorgestelde resultaten van de screening vormen geen eindoordeel, maar leveren een lijst van kandidaat-sectoren die in aanmerking komen voor een uitgebreidere analyse. Enkel in een dergelijke studie kan de context, de relevante markt en de dynamiek van vraag en aanbod van een specifieke sector duidelijk belicht worden. De resultaten van deze screening zijn consistent met de resultaten die vorig jaar werden gepubliceerd en stroken met bepaalde cases die werden onderzocht door de Europese mededingingsautoriteiten. Zo zijn er verschillende sectoren zoals de telecommunicatie, het vervoer, de minerale niet-metaalhoudende producten en de verhuurdiensten die in deze screening in het oog springen.

Dit jaar werd bijzondere aandacht besteed aan de stabiliteit in de dienstensectoren. Uit de analyse blijkt dat verschillende sectoren uit de groothandel en uit de detailhandel een grote stabiliteit doorheen de tijd vertonen, en dus weinig veranderingen ondergaan in de verdeling van de marktaandeelen binnen de sector. Een hele reeks sectoren zijn bijzonder stabiel en vertonen voor de periode 2011-2015 een bovengemiddelde rendabiliteit. Het gaat daarbij met name om de bedrijfsrevisoren, de industriële wasserijen en de vertoning van films.

Deze horizontale screening wordt jaarlijks uitgevoerd. Er kunnen verschillende verbeteringen in de toekomst overwogen worden, zowel op het vlak van de gegevensbronnen als van de werkwijze voor de modellering en de gekozen indicatoren.

6 Bijlagen

Bijlage 1: Definitie van de indicatoren

Indicatoren van de marktstructuur

Aantal ondernemingen

De indicator aantal ondernemingen betreft het aantal Belgische ondernemingen die op de binnenlandse markt actief zijn in een bepaalde sector. Deze indicator werd in het leven geroepen omdat sectoren met weinig bedrijven een hoger risico vertonen op afspraken over prijzen of andere marktaspecten.

Herfindahl-Hirshman Index (HHI)

De Herfindahl-Hirschman Index wordt gedefinieerd als de som van de kwadraten van de marktaandelen van alle ondernemingen in een bepaalde sector. De waarde van de HHI bevindt zich tussen $1/N$ en 1, met N als het aantal ondernemingen in de sector. Een grote heterogeniteit tussen de marktaandelen gaat vaak gepaard met een hoge concentratie en een hoge HHI.

In het geval van een zuiver monopolie heeft de HHI een waarde van 1. De HHI wordt vaak gebruikt voor het evalueren van de concentratie (of asymmetrie) van een sector. Ondanks het complexe verband tussen de concentratiegraad (zoals gemeten door HHI) en de marktmacht, wordt er algemeen aangenomen dat een grotere marktmacht samengaat met een hogere concentratie van de bedrijven. Dit kan resulteren in minder gunstige omstandigheden voor de mededinging.

Importpenetratie

De importpenetratie van een sector wordt in deze studie gedefinieerd als de verhouding tussen de waarde van de import van de producten, behorende tot deze sector, en de waarde van het totale schijnbare verbruik van de producten van deze sector in België.

Als IMP_p de waarde is van de invoer van product p behorende tot sector S , dan is de importpenetratie IP_S voor sector S gelijk aan⁴¹:

$$IP_S = \frac{\sum_{p \in S} IMP_p}{\sum_{i \in S} Binnenl. omzet_i + \sum_{p \in S} IMP_p}.$$

Een hoge coëfficiënt wijst op een hoge blootstelling van de sector aan concurrentie vanwege buitenlandse bedrijven die soortgelijke producten op de binnenlandse markt aanbieden. Deze openheid ten opzichte van internationale handel verzwakt de positie van minder rendabele binnenlandse bedrijven.

Een hogere openheid kan daarom onder bepaalde voorwaarden gepaard gaan met hogere concurrentie op de binnenlandse markt. Deze sectoranalyse focust op de sectoren met een lage tot geen openheid. De importpenetratie laat toe om de resultaten van andere indicatoren te nuanceren, met name de HHI-indicator (de concentratie op de binnenlandse markt) en het aantal ondernemingen (aantal bedrijven actief op de binnenlandse markt).

⁴¹ De geïmporteerde producten die onmiddellijk opnieuw worden geëxporteerd werden afgetrokken van de waarde van de import van het product p behorende tot de sector S .

Kapitaalintensiteit

De kapitaalintensiteit van een sector is een graadmeter voor de hoeveelheid kapitaal dat nodig is om een euro te genereren aan totale bedrijfsopbrengsten. De indicator wordt berekend als de verhouding tussen enerzijds de totale kapitaalgoederenvoorraad van de sector (K_S) en anderzijds de totale bedrijfsopbrengsten (Y_S) van alle ondernemingen uit sector S.

$$CAPINT_S = \frac{K_S}{Y_S}$$

In theorie schommelen de waarden van deze indicator tussen 0 en oneindig. Wanneer de verhouding tussen de kapitaalvoorraad en de totale bedrijfsopbrengsten hoog is, ondervinden nieuwe of kleine bedrijven meer moeilijkheden om zich te vestigen of te handhaven op de markt. Dat kan leiden tot een potentieel concurrentieprobleem in kapitaalintensieve sectoren.

PCM - Price Cost Margin

Deze indicator analyseert de winstmarge van een sector. Voor bedrijf i wordt deze marge (hieronder vermeld als L) gedefinieerd als het verschil tussen de verkoopprijs (p) en de marginale kost van de productie (MC), gedeeld door de verkoopprijs:

$$L_i = \frac{p_i - MC_i}{p_i}$$

De PCM-indicator meet dus in hoeverre de prijs van een product hoger ligt dan de marginale kostprijs van de productie (ten opzichte van de prijs). Als een onderneming bijvoorbeeld een product dat 90 EUR kost aan productie verkoopt voor 100 EUR, ontstaat een marge van 10 % op dat product.

Op sectorniveau kan deze marge worden berekend door de verschillende ondernemingen in de beschouwde sector te wegen met hun respectievelijke marktaandelen:

$$L_S = \sum_{i \in S} m_i \frac{p_i - MC_i}{p_i}$$

waarbij m_i het marktaandeel voorstelt van bedrijf i dat behoort tot sector S.

In de praktijk is de berekening van de winstmarge niet eenvoudig, omdat gegevens nodig zijn over de prijzen en de marginale kostprijs van de verschillende bedrijven. Een directe benadering op basis van micro-economische bedrijfsgegevens blijkt erg moeilijk. Daarom wordt er in veel studies een indirecte methode gebruikt waarbij de marge wordt geschat met behulp van econometrische modellen. Deze modellen meten de impact van kortetermijnfluctuaties in zowel productie als in het geheel van productiefactoren.

In deze sectorscreening werd de marge L_S voor elke sector S geschat door de PCM-indicator, PCM_S . Deze indicator geeft de verhouding weer tussen twee variabelen (het bruto-exploitatieoverschot in de teller en de omzet⁴² in de noemer) die bekomen worden via de structuurenquête ondernemingen⁴³. De structuurenquête geeft meer betrouwbare resultaten omdat ook rekening wordt gehouden met de kleine bedrijven die geen jaarrekening met een volledig schema indienen. Deze versie van de PCM-indicator houdt geen rekening met de kapitaalkosten. Daarom ontwikkelde het Prijzenobservatorium een

⁴² In vergelijking met de screening van 2014, houdt de noemer geen rekening meer met variaties van eindproducten (71) en geproduceerde vaste activa (72).

⁴³ Deze variabelen worden gedefinieerd in het kader van de Europese Verordening 250/2009.

alternatieve PCM, waarin de kapitaalkosten worden opgenomen maar die, tot nog toe, enkel gebaseerd is op de gegevens van ondernemingen die een jaarrekening volgens volledig schema neerleggen bij de Balanscentrale.

Indicatoren van de marktdynamiek

Ondernemingsverloop

Het gewogen ondernemingsverloop in jaar t wordt gedefinieerd als de som van de marktaandelen in jaar $t-1$ van de bedrijven die de markt verlaten in jaar t en de marktaandelen van de bedrijven die tot de markt toetreden in jaar t .

$$WCHURN_{St} = \sum_{i \in \{Ex_t\}} m_{i,t-1} + \sum_{i \in \{En_t\}} m_{it}$$

In theorie schommelen de scores tussen 0 en 2. Een score hoger dan 1 betekent dat een of meer grote spelers (op basis van marktaandelen) tot de markt zijn toegetreden of ze hebben verlaten. Een score van 0 duidt op een hoge stabiliteit van de sector en wijst erop dat geen enkel bedrijf is toe- of uitgetreden tijdens de bestudeerde periode.

Het ondernemingsverloop beschouwt de dynamische evolutie van de samenstelling van een sector door de ondernemingen te analyseren die toetreden tot de markt of de markt verlaten. Een lage indicatorwaarde kan duiden op bepaalde toe- of uittredingsdrempels.

Overlevingsgraad

De overlevingsgraad analyseert de demografische veranderingen van een sector. Een hoge overlevingsgraad duidt op een stabiele demografie, weinig nieuwe bedrijven en een hoge overlevingsgraad van de bestaande bedrijven op de markt. Een grote stabiliteit kan een potentieel risico inhouden dat voortvloeit uit de interacties tussen de ondernemingen, vooral bij sectoren met weinig bedrijven.

In een sector met weinig ondernemingen komen concurrentiebeperkende afspraken gemakkelijker tot stand omdat de verschillende marktspelers elkaar kennen en ze het strategische gedrag van hun concurrenten dus beter kunnen inschatten. De overlevingsgraad kan ook wijzen op het bestaan van bepaalde toe- of uittredingsdrempels.

Een lage indicatorwaarde wijst op een relatief dynamische samenstelling van een sector met veel toe- en uittrekders. De toetreding van nieuwe bedrijven maakt het in stand houden van onderlinge afspraken tussen de bestaande bedrijven op de markt moeilijker.

De overlevingsgraad kan op verschillende manieren worden bepaald. Elke berekeningsmethode focust op andere aspecten. In deze studie werd de overlevingsgraad berekend als de verhouding tussen het aantal ondernemingen dat actief is gedurende de gehele geanalyseerde periode (2011-2015) en het aantal ondernemingen dat enkel actief is in het laatste jaar van de periode (2015):

$$Overlevingsgraad = \frac{\sum_{i=1}^N \prod_{t=1}^T x_i^t}{\sum_{i=1}^N x_i^T}$$

x_i^t voor bedrijf i is hierbij gelijk aan 1 als de onderneming actief is (en dus een positieve binnenlandse omzet had) gedurende het jaar t en gelijk aan 0 indien het bedrijf niet actief is.

Concreet wordt in 2015 het aantal actieve bedrijven gemeten die gedurende de hele geanalyseerde periode (2011-2015)⁴⁴ actief waren. Door de gebruikte noemer wordt deze verhouding beïnvloed door het aantal toetreders tijdens de onderzochte periode. De waarde van de indicator ligt per definitie tussen 0 en 1: een waarde van 1 komt overeen met een hoge demografische stabiliteit van een sector (alle actieve bedrijven in de sector in 2015 waren ook reeds actief op de markt gedurende de voorgaande vier jaar).

Veranderlijkheid van marktaandelen

De veranderlijkheid van marktaandelen analyseert de dynamische evolutie van een sector, door de relatieve stabiliteit van de marktaandelen van de verschillende bedrijven in die sector te beschouwen. Deze indicator meet het totaal van de marktaandelen die door krimpende bedrijven worden overgedragen aan groeiende bedrijven. Een lage waarde is een indicatie van een grote stabiliteit in de verdeling van de marktaandelen in een sector van het ene jaar op het andere, wat mogelijk kan wijzen op mededingingsproblemen en onderlinge afspraken tussen bedrijven. Daarnaast kan ook de aanwezigheid van toetredingsdrempels de ontwikkeling van nieuwe bedrijven afremmen, wat de stabiliteit van de verdeling van de marktaandelen binnen een sector kan beïnvloeden.

De mate van veranderlijkheid wordt berekend als de som van de absolute waarden van de wijzigingen in de marktaandelen van elke onderneming van een sector (gebaseerd op de binnenlandse omzet) gedeeld door twee:

$$Volatility_S^t = \sum_{i \in S} \frac{|m_i^t - m_i^{t-1}|}{2}$$

m_i^t is daarbij het marktaandeel van bedrijf i (berekend op basis van de binnenlandse omzet van de sector) in periode t .

De mate van veranderlijkheid kan variëren tussen 0 en 1. De veranderlijkheid van een bepaald jaar moet genuanceerd worden door rekening te houden met de gemiddelde veranderlijkheid over een langere periode. Een hoge mate van veranderlijkheid wijst niet noodzakelijk op een goede marktwerking maar kan ook voortvloeien uit een slechte conjunctuur, wetswijzigingen of hervormingen binnen de sector.

Rotatiegraad van ondernemingen (TNF8)

De rotatiegraad van ondernemingen (TNF8) berekent het verloop van de acht belangrijkste ondernemingen binnen een sector (op basis van de omzet) tussen 2011 en 2015. Als de sector uit ten minste 8 ondernemingen bestaat, liggen de waardes van deze indicator tussen 8 (status quo: dezelfde bedrijven maken deel uit van de top 8 van de sector voor de geanalyseerde periode) en 40 (volledige verandering van bedrijven). Een hoge waarde van deze indicator wijst op een hoge instabiliteit en dus op een mogelijk sterkere concurrentie.

⁴⁴ De overlevingsgraad houdt ook rekening met de ondernemingen die voor een bepaald jaar geen rekening neerlegden, bijvoorbeeld als gevolg van een wijziging van de afsluitdatum van hun rekeningen.

Bijlage 2: Beschrijvende statistieken van de indicatoren

Industriële sectoren

Tabel 1 bevat voor elk van de categorieën van de industriële sectoren, zoals toegelicht in het hoofdstuk "resultaten" van dit rapport, de beschrijvende statistieken van de verschillende indicatoren. De netwerkindustrieën worden, door de aard van hun activiteiten, gekenmerkt door een hogere kapitaalintensiteit, een grotere concentratie en door een erg lage importpenetratiegraad. Bovendien is de indicator van de winstmarge voor deze categorie gemiddeld hoger. De metallurgie en andere mineralen vertonen een hogere kapitaalintensiteit dan de voedingsmiddelenindustrie. De voedingsmiddelen- en drankenindustrie anderzijds kent, op grond van de verschillende dynamische indicatoren, een grotere stabiliteit dan de andere categorieën.

Tabel 1. Beschrijvende statistieken - Industriële sectoren

Indicatoren	Segmenten	Gemiddelde	Std. Dev.	Mediaan	Q1	Q3
Aantal ondernemingen	Industriesectoren (Totaal)	140,94	323,55	44,50	19,00	116,00
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	91,66	113,19	47,00	21,00	112,50
	Andere verwerkende industrieën	152,07	333,44	53,00	20,00	136,00
	Netwerkindustrieën	78,39	83,30	46,00	15,00	128,00
	Metallurgie et andere mineralen	163,60	420,73	27,00	10,00	67,00
HHI	Industriesectoren (Totaal)	0,27	0,23	0,21	0,09	0,39
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,30	0,21	0,23	0,14	0,50
	Andere verwerkende industrieën	0,24	0,22	0,17	0,08	0,35
	Netwerkindustrieën	0,32	0,25	0,27	0,09	0,57
	Metallurgie et andere mineralen	0,29	0,25	0,21	0,09	0,42
Kapitaal-Intensiteit	Industriesectoren (Totaal)	0,21	0,21	0,15	0,10	0,24
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,18	0,16	0,14	0,09	0,20
	Andere verwerkende industrieën	0,17	0,14	0,13	0,09	0,21
	Netwerkindustrieën	0,51	0,47	0,36	0,24	0,63
	Metallurgie et andere mineralen	0,22	0,16	0,17	0,12	0,25
Price Cost Margin	Industriesectoren (Totaal)	0,10	0,07	0,09	0,06	0,12
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,09	0,05	0,09	0,05	0,10
	Andere verwerkende industrieën	0,10	0,07	0,09	0,06	0,13
	Netwerkindustrieën	0,11	0,10	0,09	0,05	0,13
	Metallurgie et andere mineralen	0,08	0,07	0,08	0,04	0,12
Import-penetratie	Industriesectoren (Totaal)	0,47	0,34	0,52	0,12	0,79
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,40	0,23	0,37	0,27	0,55
	Andere verwerkende industrieën	0,58	0,32	0,69	0,36	0,84
	Netwerkindustrieën	0,06	0,20	0,00	0,00	0,00
	Metallurgie et andere mineralen	0,39	0,34	0,30	0,06	0,70
Veranderlijkheid van markt-aandelen	Industriesectoren (Totaal)	0,12	0,12	0,09	0,06	0,15
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,07	0,06	0,05	0,03	0,10
	Andere verwerkende industrieën	0,14	0,14	0,11	0,07	0,16
	Netwerkindustrieën	0,12	0,16	0,09	0,06	0,10
	Metallurgie et andere mineralen	0,10	0,10	0,10	0,06	0,12
Ondernemings-verloop (Churn)	Industriesectoren (Totaal)	0,04	0,11	0,01	0,00	0,03
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,02	0,05	0,00	0,00	0,02
	Andere verwerkende industrieën	0,05	0,11	0,01	0,00	0,04
	Netwerkindustrieën	0,05	0,17	0,00	0,00	0,02
	Metallurgie et andere mineralen	0,03	0,09	0,01	0,00	0,02

Indicatoren	Segmenten	Gemiddelde	Std. Dev.	Mediaan	Q1	Q3
TNF8	Industriesectoren (Totaal)	11,59	2,46	12,00	10,00	13,00
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	10,97	2,40	11,00	10,00	12,00
	Andere verwerkende industrieën	11,85	2,42	12,00	10,00	13,00
	Netwerkindustrieën	11,67	2,22	12,00	11,00	13,00
	Metallurgie et andere mineralen	11,28	2,66	12,00	10,00	13,00
Overlevings- graad	Industriesectoren (Totaal)	0,75	0,13	0,76	0,67	0,83
	Voedingsmiddelen- en drankenindustrie	0,73	0,10	0,73	0,67	0,80
	Andere verwerkende industrieën	0,75	0,13	0,77	0,68	0,83
	Netwerkindustrieën	0,64	0,15	0,65	0,50	0,75
	Metallurgie et andere mineralen	0,77	0,15	0,79	0,70	0,85

Bron: Statbel, NBB, eigen berekeningen.

Dienstensectoren

Tabel 2 bevat voor elk van de categorieën van de dienstensectoren de beschrijvende statistieken van de verschillende indicatoren. De sectoren verhuur en lease bestaan uit een lager aantal ondernemingen en zijn stabiel, in dezelfde optiek als de handelssectoren. De kapitaalintensiteit ligt hoog in de netwerkdiensten en in de sectoren verhuur en lease. De price cost margin ligt eveneens hoger in de sectoren verhuur en lease, terwijl de handel de laagste rendabiliteit kent.

Tabel 2. Beschrijvende statistieken - Dienstensectoren

Indicatoren	Segmenten	Gemiddelde	Std. Dev.	Mediaan	Q1	Q3
Aantal ondernemingen	Dienstensectoren (Totaal)	1282,70	2812,22	415,00	138,00	1113,00
	Andere diensten	2062,08	3975,15	676,50	257,00	2212,00
	Handel	693,00	870,28	383,00	117,50	921,50
	Verhuur en lease	187,17	175,03	105,50	69,00	309,00
	Diensten aan personen	1711,93	3464,14	411,50	156,50	1337,00
	Netwerkdiensten	747,63	1486,42	161,00	56,50	586,50
HHI	Dienstensectoren (Totaal)	0,10	0,14	0,05	0,02	0,13
	Andere diensten	0,08	0,11	0,04	0,01	0,09
	Handel	0,10	0,10	0,06	0,03	0,13
	Verhuur en lease	0,15	0,16	0,10	0,05	0,22
	Diensten aan personen	0,10	0,14	0,04	0,01	0,15
	Netwerkdiensten	0,26	0,28	0,17	0,06	0,36
Kapitaal-intensiteit	Dienstensectoren (Totaal)	0,32	0,61	0,12	0,06	0,26
	Andere diensten	0,32	0,68	0,12	0,07	0,25
	Handel	0,10	0,08	0,08	0,04	0,12
	Verhuur en lease	0,90	1,32	0,52	0,30	1,04
	Diensten aan personen	0,59	0,54	0,34	0,18	0,92
	Netwerkdiensten	0,70	0,85	0,35	0,17	0,78
Price Cost Margin	Dienstensectoren (Totaal)	0,13	0,12	0,09	0,05	0,17
	Andere diensten	0,15	0,12	0,12	0,07	0,21
	Handel	0,06	0,04	0,06	0,04	0,08
	Verhuur en lease	0,28	0,17	0,25	0,17	0,34
	Diensten aan personen	0,19	0,15	0,17	0,08	0,27
	Netwerkdiensten	0,17	0,13	0,15	0,08	0,25

Indicatoren	Segmenten	Gemiddelde	Std. Dev.	Mediaan	Q1	Q3
Veranderlijkheid van markt-aandelen	Dienstensectoren (Totaal)	0,13	0,08	0,11	0,08	0,16
	Andere diensten	0,14	0,10	0,13	0,08	0,17
	Handel	0,11	0,06	0,10	0,07	0,14
	Verhuur en lease	0,11	0,06	0,11	0,08	0,15
	Diensten aan personen	0,13	0,07	0,11	0,09	0,18
	Netwerkdiensten	0,12	0,17	0,08	0,06	0,12
Ondernemings-verloop (Churn)	Dienstensectoren (Totaal)	0,04	0,07	0,03	0,01	0,05
	Andere diensten	0,05	0,05	0,03	0,02	0,06
	Handel	0,03	0,04	0,02	0,01	0,04
	Verhuur en lease	0,02	0,02	0,01	0,00	0,03
	Diensten aan personen	0,04	0,03	0,03	0,01	0,06
	Netwerkdiensten	0,08	0,22	0,03	0,02	0,07
TNF8	Dienstensectoren (Totaal)	12,90	2,47	13,00	11,00	14,00
	Andere diensten	13,17	2,87	13,00	11,00	15,00
	Handel	12,68	2,08	12,00	11,00	14,00
	Verhuur en lease	11,89	2,52	12,00	10,00	13,00
	Diensten aan personen	13,23	2,46	13,00	12,00	15,00
	Netwerkdiensten	12,83	2,28	13,00	11,50	14,00
Overlevingsgraad	Dienstensectoren (Totaal)	0,70	0,13	0,71	0,63	0,80
	Andere diensten	0,65	0,15	0,67	0,59	0,76
	Handel	0,73	0,11	0,75	0,67	0,81
	Verhuur en lease	0,71	0,11	0,75	0,69	0,77
	Diensten aan personen	0,71	0,13	0,74	0,60	0,81
	Netwerkdiensten	0,65	0,12	0,66	0,61	0,71

Bron: Statbel, eigen berekeningen.

Bijlage 3: De toegetreden en uitgetreden sectoren van de TOP30 van industriële sectoren

Tabel 3. Industriële sectoren die uit de TOP30 verdwenen zijn

Code NACE	Omschrijving
1062	Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten
2720	Vervaardiging van batterijen en accumulatoren
38213	Behandeling en verwijdering van ongevaarlijk afval, m.u.v. slib en vloeibare afvalstoffen
38221	Voorbehandeling van gevaarlijk afval met het oog op verwijdering

Tabel 4. Industriële sectoren die de TOP30 zijn binnengekomen

Code NACE	Omschrijving
10311	Verwerking en conservering van aardappelen, exclusief productie van diepgevroren aardappelbereidingen
1081	Vervaardiging van suiker
2314	Vervaardiging van glasvezels
38222	Behandeling en verwijdering van gevaarlijk afval

Bijlage 4: De toegetreden en uitgetreden sectoren van de TOP50 van de dienstensectoren

Tabel 5. Dienstensectoren die uit de TOP50 verdwenen zijn

Code NACE	Omschrijving
43343	Glaszetten
43993	Bouw van sierschouwen en open haarden
46214	Groothandel in andere akkerbouwproducten
46311	Groothandel in consumptieaardappelen
46332	Groothandel in spijsoliën en -vetten
46441	Groothandel in porselein en glaswerk
46491	Groothandel in kranten, boeken en tijdschriften
47192	Detailhandel in niet-gespecialiseerde winkels waarbij voedings- en genotmiddelen niet overheersen (verkoopoppervlakte > 2500 m²)
47594	Detailhandel in muziekinstrumenten in gespecialiseerde winkels
4950	Vervoer via pijpleidingen
5040	Goederenvervoer over binnenwateren
5222	Diensten in verband met vervoer over water
55203	Gites, vakantiewoningen en -appartementen

Tabel 6. Dienstensectoren die de TOP50 zijn binnengekomen

Code NACE	Omschrijving
4774	Detailhandel in medische en orthopedische artikelen in gespecialiseerde winkels
5223	Diensten in verband met de luchtvaart
5813	Uitgeverijen van kranten
68203	Verhuur en exploitatie van eigen of geleased niet-residentieel onroerend goed, exclusief terreinen
77291	Verhuur en lease van machines, apparatuur en handgereedschap voor doe-het-zelvers
77294	Verhuur en lease van textiel, kleding, sieraden en schoeisel
7732	Verhuur en lease van machines en installaties voor de bouwnijverheid en de weg- en waterbouw
7735	Verhuur en lease van luchtvaartuigen
7740	Lease van intellectuele eigendom en vergelijkbare producten, met uitzondering van werken onder auteursrecht
87205	Activiteiten van beschut wonen voor personen met psychiatrische problemen
90029	Overige ondersteunende activiteiten voor de uitvoerende kunsten
93212	Exploitatie van pret- en themaparken
94992	Verenigingen en bewegingen voor volwassenen

Bijlage 5: Lijst van termen en afkortingen

Afkorting	Definitie
BoD	Benefit of the Doubt
Btw	Belasting Toegevoegde Waarde
FPB	Federaal Planbureau
HHI	Herfindahl-Hirshman Index
INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen
v.m.	In vergelijking met
Kmo	Kleine en middelgrote ondernemingen
NACE	Statistische nomenclatuur van de economische activiteiten in de Europese Gemeenschap
NBB	Nationale Bank van België
PCM	Price Cost Margin
SI (of IC)	Samengestelde indicator
SBS	Structural Business Survey / Structuurenquete van de ondernemingen
TNF	Total Number of Different Firms Index